

Besede in dejanja

Jugoslovanske jahte

V piranskem pristanišču je lani pristalo 4400 jaht.

OD TEGA JIH JE BILO 14 JUGOSLOVANSKIH.

Vse so bile — kajpada — last jugoslovanskih proletarcev.
Ljubljanski dnevnik — 15. VII. 1969

»Upravnilovka« za kritje izgube

V uradnem ekonomskem jeziku povedano: danes »imamo v gospodarstvu 320 milijard nepokritih izgub.« To vodijo v knjigah, toda te izgube so pokrili dobri gospodarstveniki, in je tako tudi na ta svojevrsten način delovala dobro znana »uravnalovka«.

Politika ekspres — 10. VII. 1969

Ce bi dali ta denar sposobnim

Ko so v zvezni skupščini govorili o nekaterih žariščih nestabilnosti, so omenjali tudi izgube v gospodarstvu. Vseh izgub je za več kot 350 milijard starih dinarjev. Če bi ta sredstva sprostiti in jih dali sposobnim, bi bilo to pomemben vir oživiljanja gospodarstva na trdnih, zdravih temeljih.

Komunist — 11. VII. 1969

Vestni uradniki

Ko je občinska uprava Novega Marofa tudi letos poslala Gabrijelu Dvorskemu v vas Črnilce zahtevo, naj plača davek, je njegovi družini vzelo sapo, vaščani pa so se na vsa usta smejali. Menda petnajstkrat ali celo tridesetkrat je žena Gabrijela Dvorskega odšla na občinsko upravo in lepo pojasnila, da mož s tem imenom in s to hišno številko v Črnilah ne živi več. To je žena pojasnjevala že 15 let.

Toda pozivi občinske uprave, plačilni nalogi, odločbe o odmeri davka in drugi uradni akti redno prihajajo na naslov Gabrijela Dvorskega. Verjetno jih bo novomaroška administracija pošiljala še nadaljnjih 15 let. Dejstvo, da je davčni obveznik Gabrijel Dvorski umrl že leta 1954, administracije niti malo ne zanima. Opravlja svojo dolžnost — pa konec.

Delo — 11. VII. 1969

Lepotičenje na višku

Proizvodnja kozmetičnih artiklov v Sloveniji iz leta v leto narašča in se je povečala od 506 ton v letu 1960 na skupno 1124 ton v letu 1966. Vendar pa se delež količinske proizvodnje kozmetike v Sloveniji glede na celotno jugoslovansko proizvodnjo, ki je vse do leta 1965 naraščal in je dosegel 33,9 odst., v zadnjih letih nekoliko zmanjšuje. V letu 1966 se je zmanjšal na 33 odst. in v letu 1967 na 32,8 odst. Vrednostno pa se delež slovenske kozmetične industrije po letu 1965 stalno povečuje in je porasel od 34 odst. v letu 1965 na 34,3 odst. v letu 1966 ter na 36,3 odst. v prvem polletju leta 1967.

Gospodarski vestnik — 11. VII. 1969

Imeli so »lastne« volitve

Po poročilu petčlanske partijske komisije, ki so ji 10. junija poverili nalogo proučiti nedovoljene postopke pred volitvami in po njih — kar je v precejšnji meri zapletlo politično situacijo v šavniški občini — so na prejšnji občinski konferenci ZK v Šavniku, sklenili izključiti iz ZK tri družbenopolitične delavce, ki so v zadnjih letih bili na zelo odgovornih mestih. Izključili so Grujica Giljen, sedanjega predsednika občinske skupščine, Nikola Sušić, republiškega poslanca in dr. Djordja Djurišića, ki je do pred kratkim bil republiški poslanec.

Politika ekspres — 11. VII. 1969

Šole za revne

Sodeč po statističnih podatkih so šole za kvalificirane delavce na Hrvaškem namenjene »nižjim slojem«; tako bi se vsaj dalo sklepati iz dejstva, da 40.000 oziroma 60 odst. vseh učencev šol za kvalificirane delavce izhaja iz družin, kjer skupni dohodek ne dosega 80.000 starih dinarjev; kljub temu pa samo 2 odst. teh učencev dobiva družbeno materialno pomoč za šolanje. Analize so tudi pokazale, da večina učencev v gospodarstvu mimo šolskega pouka dela praktično osem in več ur dnevno, ne tako redki med njimi pa tudi po dvanajst ur.

Delavska enotnost — 12. VII. 1969

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

LETO VII
23. VII. 1969
ŠTEV: 29

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Podeljene so nagrade vstaje

V klubu poslancev v Ljubljani je v petek, osemnajstega julija, tovariš Janko Rudolf — v imenu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije — izročil letošnje nagrade vstaje naslednjim nagrajencem: DR. TONETU FERENCU, VLADIMIRU KAVČIČU, FRANCETU KRIZNARJU, ALENKI NEDOG, RAFAELU PERHAUCU, IVETU SUBICU in FRANU ŽIZKU.

Na slavnosti, ki so se je udeležili številni predstavniki javnega in kulturnega življenja ter ugledni stari borci in revolucionarji, je predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf med drugim dejal:

»Tradicionalno podeljevanje nagrad vstaje slovenskega naroda je vsakoletni pregled dosežkov, prelomnega kulturnega področja, pregled tistih dosežkov, ki se nanašajo na tematiko osvobodilne vojne in revolucije na Slovenskem. Letos lahko z zadovoljstvom ugotovljamo, da je ta kulturna žetev obilna, bogata po problematiki in da jo oblikuje izredno visoka kvaliteta vseh nagrajenih prispevkov. To pa je vsekakor spodbuden dokaz za to, kako živa in nujna je potreba, da se neizčrpen vir izročila revolucije nenehno pojavlja tudi kot vedno prisotni navdih za sodobno kulturno dejavnost. Ta dela živo izpričujejo potrebo po izpovednih težnjah njenih ustvarjalcev, kakor tudi zahtevu naših ljudi po negovanju in razvijanju najbolj humanih, plemenitih in ustvarjalnih tradicij naše narodnoosvobodilne borbe!«

Obrazložitev nagrad in poročilo je v imenu žirije prebral tovariš Vladimir Lakovič.

■ Tone dr. Ferenc je z »NACISTIČNO RAZNARODOVALNO POLITIKO V SLOVENIJI V LETIH 1941—1945« skrbno dokumentirano, vsestransko in neizpodbitno osvetlil poskus uničenja mladega slovenskega naroda, ki so ga v času naše polpretekle zgodovine z vso okrutnostjo in silo ter z vsemi sredstvi izvajali nacisti nemškega rajha. Knjiga, kakršne nima doslej še noben poteptan narod, pa je hkrati obtožnica fašizma in nacizma ter pretresljiv memento vseh svobodoljubnih narodov tudi za prihodnost!

■ Roman Vladimira Kavčiča »ŽETEV« prikazuje življenje v Poljskem delu kljub mladosti loteva predvsem obravnavanja revolucije, dilem in preizkušenj, ki so se takrat postavljale pred ljudi in iskanja odgovora na vprašanja, kaj je revolucija pustila v zavesti ljudi tudi po vojni. Prav zato daje roman, čeprav je omejen le na del naše domovine, resnično sliko tedanjega časa pri nas!

ljanski dolini v dneh pred vojno, ob napadu na Jugoslavijo ter v prvem letu narodnoosvobodilnega boja. Avtor se v svojem pisatelj-

uspehom. Knjiga je zato dragocen prispevek k zgodovini preraščanja narodnoosvobodilne vojske v močno jugoslovansko armado, ki je kot enakovreden partner zavezniških sil na evropskem bojišču, z lastnimi močmi osvobodila domovino jugoslovanskih narodov!

■ Knjiga Franceta Križnarja »NE VDAJ SE FANT« predstavlja izredno lep in prepričevalen dokument časa in okoliščin prvih dni okupacije, doživljanja nemških taborišč in osvoboditve. Avtor pripoveduje v njej izredno plastično, slikovito, poetično in brez vsake patetičnosti, vendar z notranjo prizadetostjo in tako, da čutimo njegovo notranjo moč, ki je prenesla vse strahote življenjskih nevarnosti, trpinčenj, bolezni

bolj pritegnilo občinstvo ter ga je bilo potrebno ponavljati. Etična in moralna poslanica je bila pri gledalcih nesporno dosežena in je izreden vsestranski uspeh te Žizkove dramske kronike!

■ Akademski slikar Ive Šubic je v sliki »21. JANUAR 1942« (v spomin Rudiju Robniku in tovarišem) združil svojo dolgoletno izkušnjo in spoznanja, kako predstaviti dramatičen dogodek, poln tragike in grozljivosti v enotno likovno umetnino. Pripojen mu je občutek za prvobitnost in zna v ljudeh ter v njihovem naravnem okolju vselej odkriti trdnost in neomajno navezanost na rodno grudo, ki so se zanjo pogнали tudi v neenak boj. Ta zavest pripomore Ivi Šubicu, da se njegovo

NAGRAJENCI VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA (z leve proti desni): Vladimir Kavčič, Alenka Nedog, Ive Šubic, dr. Tone Ferenc, Fran Žizek, Rafael Perhauč in France Križnar.

Foto: S. Busić

likovno obujanje spominov in oživiljanja junaške preteklosti dvigne iz suhoparnega beleženja dogodkov v prepesnjeno, baladno in monumentalno umetniško resnico.

■ Fran Žizek je za letošnji praznik sedemindvajseti april pripravil kot avtor teksta in režiser dramsko kroniko o tragediji in veličini Pohorskega bataljona z naslovom »NAPRAVITE MI TO DEŽELO SPET NEMŠKO«. Delo je prvi tovrstni poskus dokumentiranja umetniške obdelave resničnega dogodka iz NOB, hkrati pa s svojo človeško in umetniško prepričljivostjo prerašča okvir dokumentiranega zapisa in se spreminja v pretresljivo ljudsko legendo o junakah Pohorskega bataljona. Celotno delo, ki traja več kot tri polne ure, je bilo eno tistih, ki je naj-

■ Knjiga »TONE TOMŠIČ« izpod peresa Alenke Nedogove o velikem revolucionarju — komunistu, ki je v okviru modernega slovenskega gibanja posvetil vse svoje moči boju delovnih ljudi za socialno osvoboditev in dal za to tudi svoje življenje, je prva biografija te vrste na Slovenskem. Lik Toneta Tomšiča je orisala skrbnotoplo in človeško pristrano, z vsemi tegobami življenja revolucionarja, predanega velikemu upu prihodnosti. Zato je knjiga tudi tehten prispevek k zgodovini delarskega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem!

Dogodki tedna

Eden izmed največjih dogodkov zadnjega tedna je polet treh ameriških vesoljcev — Armstronga, Aldrina in Collinsa proti Luni. 16. julija točno ob 14.32 po srednjeevropskem času se je z ameriškega vesoljskega izstrelišča v Cape Kennedyju na Floridi, dvignila na pot proti Luni raketa Saturn 5, na vrhu katere je bila pritrjena vesoljska ladja Columbia in Lunina ladja Orel. Potovanje proti Luni poteka po načrtu in ves svet upa, da bo človek prvič v zgodovini stopil na Lunino površino in s tem uresničil tisočletne sanje. »Ljubljanka pesnikov« je za zdaj še uganka, proti njej pa drva vesoljska ladja Columbia s tremi vesoljci, ki bodo uresničili vizijo o potovanju na Luno skoraj tako, kot jo je napovedal v svojem romanu Jules Verne. Ta podvig spremlja ves svet z zadržanim dihom in željo, da bi pogumni fantje srečno zakoračili po Luninih tleh. — Na prošnjo agencije NASA je predsednik republike Josip Broz Tito poslal naslednjo poslanico, ki jo bo posadka vesoljske ladje obenem s poslanicami drugih vodij držav, posnetih na mikrofilm, odnesla na Luno. Poslanica se glasi: »Naj ta veličastna izpolnitev starodavnih sanj človeškega rodu — sestro na daljina tla Lune, te prve sosede vseh nas — približa uresničitve stoletnih teženj človeštva, da bi živelo v miru, bratstvu in sodelovanju.«

Dva dni pred ameriškim poletom pa je Radio Moskva prenesel v svet novico, da so 13. julija izstrelili v Sovjetski zvezi vesoljsko ladjo »Luna — 15« v smeri proti Mesecu. Vesoljska ladja je brez človeške posadke, je pa močno opremljena s samodejnimi raziskovalnimi napravami in je njena naloga, kar je za sedaj po sporočilih iz Moskve edino znano, nadaljnje raziskovanje vesoljskega prostora v neposredni bližini Meseca. Nekateri menijo, da je ladja urejena tako, da bo pred Američani prinesla na Zemljo vzorce Mesečevih tal in tako opravila nalogo, ki jo nameravajo opraviti tudi ameriški vesoljci.

Kljub temu, da sta ta dva veličastna podviga obrnila pozornost vsega sveta v vesoljske višave, se odvijajo dogodki človeškega mravljišča na Zemlji po svoji stari navadi — spori, upori in obračunavanja z orožjem, vmes pa veliko diplomatskih besed o trajnem miru med zemljani. Razveseljive novice prihajajo iz Vietnama, kjer se umirja dolgoletna vojna, ki je razrušila vso deželo. Doslej je to deželo že zapustilo nad 6000 ameriških vojakov v smislu načrta o umiku 25.000 vojakov iz Južnega Vietnama.

V Romuniji z zadovoljstvom pričakujejo obisk predsednika Nixona in upajo, da bo ugodno vplival na odnose med državama in na mir v svetu. Pri tem je predsednik državnega sveta in sekretar CK KP Romunije Nicolae Ceausescu opozoril, da temelji romunska politika na enakopravnosti, nevmešavanju in spoštovanju suverenosti in neodvisnosti. Po njegovih besedah sodi v to tudi obisk ameriškega predsednika.

V Kairu in Berlinu so istočasno objavili skupno sporočilo o vzpostavitvi popolnih diplomatskih odnosov med ZAR in Nemško demokratično republiko. Ta kairska odločitev je povzročila v Bonnu precejšnje presenečenje. V Kairu pa zatrjujejo, da sta ZAR in ZRN prekinili diplomatske stike že leta 1965, ko je Bonn priznal Izrael in začel pošiljati Izraelu orožje. Nemške interese je odtelej zastopalo italijansko veleposlaništvo, pri katerem so ves čas delali nemški uslužbenci.

V Beogradu se je končal sestanek neuvršenih. Posebni pododbor je pripravil besedilo končnega dokumenta, ki govori o načelih politike neuvršenosti, o kateri so razpravljali delegati 51 držav. V njem so tudi poudarjene oblike povezovanja neuvršenih, problemi razorožitve, gospodarski razvoj držav v razvoju, kriza na Blaznem vzhodu, vojna v Vietnamu, razširitev v Južni Afriki itd. Poudarjena je želja udeležencev posvetovalnega sestanka po nadaljnji nepretrgani akciji neuvršenih držav v mednarodnih odnosih. Bojda je bilo doseženo tudi soglasje o sklicu vrha neuvršenih držav potem, ko bodo opravljene temeljite priprave.

Italijanski predsednik Giuseppe Saragat je po tridnevni posvetovanjih, v katerih se je pogajal z 32 politikih, ponovno predlagal Marianu Rumoru, naj sestavi, novo, 29. italijansko vlado po drugi svetovni vojni. Pri sestavljanju nove vlade je Rumor baje dobil obsežna pooblastila, po katerih lahko sestavi vlado dosedanjega levega centra. Če bo sestavil vlado s predstavniki štirih strank, pomeni to, da bodo v njej delovali demokrati, kristjani in republikanci ter stari in novi socialisti.

Britanski vodni predstavniki so sporočili, da bodo na ženevskih pogajanjih o razorožitvi predlagali sporazum o prepovedi bakteriološke vojne. Po britanskem predlogu bodo pozvali vse države, ki proizvajajo in že imajo bakteriološko orožje, da prepovedo njegovo nadaljnjo proizvodnjo. Predlagali bodo, da bi nadzorstvo nad izvajanjem tega sporazuma prevzel varnostni svet OZN.

Poveljstvo ameriškega atlantskega ladjstva je sporočilo, da se je pet od osmih sovjetskih vojniških ladij, ki plujejo proti Kubi, ustavilo deset milj od Key Westa v državi Floridi. Tri druge ladje — dve podmornici in tanker, pa plujejo naprej — v Havano bodo priplule 20. julija na proslavo kubanskega nacionalnega praznika. Sovjetske ladje so bile od Cape Kennedyja 128 km. V nekaterih ameriških krogih sodijo, da bi Sovjetska zveza lahko ustvarila na Kubi skladišče raket za svoje atomske podmornice.

Sovjetska zveza je bojda izdelala nov načrt za rešitev krize na Blaznem vzhodu. Načrt, ki ima dvanajst točk, predvideva stacioniranje čet OZN na obeh straneh izraelsko-arabskih meja za dobo petih let. Po tem načrtu naj bi se izraelske čete v dveh mesecih umaknile z zasedenih ozemelj, in sicer pod nadzorstvom opazovalcev OZN. Umik pa bi se začel šele potem, ko bi obe strani deponirali pri varnostnem svetu deklaracijo, da sprejemata rešitev, o kateri bi se sporazumeli preko Gunnara Jarringa. Izraelske čete naj bi se umaknile na meje, ki so veljale pred vojno.

Spor med Salvadorjem in Hondurasom, ki traja že več tednov in je izbruhnil med kvalifikacijami za svetovno nogometno prvenstvo, se je znenada sprevrgel v pravo vojno. Salvador je napadel Honduras, salvadorske čete so na več krajih prodrlje čez mejo, letala pa so bombardirala šest letališč v Hondurasu. Prvi spopadi, kot je znano, so zahtevali precej žrtev. Na zahtevo Hondurasu se je bojda že sestel svet organizacije ameriških držav in zahteval prekinitev tako imenovane »nogometne« vojne, katere ozadje pa je pravzaprav množično preseljevanje Salvadorcev v Honduras.

Na skupnem zasedanju štirih zborov republiške skupščine Slovenije je član izvršnega sveta Rino Simoneti govoril o gibanju gospodarstva v letošnjem prvem polletju in o nalogah, ki iz tega izhajajo. Po skupni seji so se zbori razšli na ločene seje. Poslanci republiškega zbora so podprli predlagano politiko izvršnega sveta na področju proračunske potrošnje in nagrajevanja. Izvršni svet je med drugim predlagal nepremakljivost vseh sredstev, ki bodo stekla v proračun nad predvideno ravni. V razpravi so zlasti opozorili na nekatera znamenja nestabilnosti, do katerih ne bi smeli biti brezbrizni. Sprejeli so tudi amandma Zdenka Roterja, ki poudarja, da republiški zbor odločno protestira zoper vse tiste zvezne ukrepe, ki so bili ugotovljeni kot bistveni vzrok protireformskih gibanj.

Spomini na TV-4

NA DAN BORCA SO SE PO DOLGIH LETIH V REPČAH NAD TREBNJEM ZBRALI BIVŠI KURIRJI »TV-4« IN NA HIŠI ANTONIJE UDOVIČ ODKRILI SPOMINSKO PLOŠČO...

Kurirji postaje »TV-4« smo začeli delovati na območju Gradišča pri Stari gori nad Mirno v Kafiljetovi zidnici. Povezani smo bili s kurirsko postajo »TV-5«, ki je bila v bližini Jagodnika pri Trebelnem; vsakodnevne javke pa smo imeli v Zabukovju. Ker se je »TV-5« preselila na Debenc, smo v začetku leta 1944 odšli v Liseč nad Dobrničem in vzpostavili zvezo s postajo »TV-16«, ki je bila v gozdu pri Ajdovcu. Kurirji obeh postaj — »TV-16« in »TV-4« — smo imeli javke v gozdu Veliki vrh nad Globodolom. Svoje delo smo opravljali vestno, saj smo se zavedali, da je naše delovanje zelo pomembno. Na to dolžnost so nas poslali na predlog brigadnih vodstev in smo bili vsi člani KPJ ali SKOJ!

Naše bivanje je bilo kratkotrajno. Dobili smo obvestilo, da se moramo takoj preseliti v vas Repče nad Trebnjem in vzpostaviti zvezo s postajo »TV-5«. Vaščani na Repčah so nas prijazno sprejeli in počutili smo se kot doma. Namestili smo se pri Antoniji Udovič. Od tu smo ponovno vzdrževali redno zvezo s »TV-5« na Debencu, javko pa smo imeli v gozdu pri Rodinah. Javke smo imeli še v Velikem Gabru s postajo »TV-2«, ki je bila v Stični, in v gozdu v bližini Primskovega s postajo »TV-3«, ki je bila v bližini Litije.

Ker se je v okolici Trebnjega takrat že pojavila »rorna roka«, smo hodili na javke samo ponoči. »Črnoroka« so na kurirje in terence prežali na vsakem koraku. Vedeli so, da prenašamo važna in zaupna sporočila. Večkrat so nam postavili tudi zasede; o letih pa smo bili vedno pravočasno obveščeni, saj smo imeli organizirano dobro in požrtvovalno mrežo zaupnikov na terenu. Na Repčah smo imeli terenke Cirilo Zidar, na Podborštu pa zaupnika krojača Franceta Zakrajška.

Nekoč sta odšla na javko kurirja Stefan Iskra in Jože Starič. Nekaj dni pred tem je zapadel visok sneg. Ko sta prišla v bližino Sentlovenca, kjer je bila javka, jima je prišla v Kukembek naproti Fanika in jih opozorila na nevarnost. Fanika je bila namreč dobro seznanjena z vsemi namerami »črnorokcev«, saj je bil njen brat pri »črni roki«, nihče pa ni vedel, da je naša zaupnica. O nevarnosti je bil pravočasno obveščen tudi kurir postaje »TV-3«. Javka je bila določena za deseto uro, kurirji pa so se srečno sestali dve uri pozneje! »Črnoroka« so pripovedovali okrog, da jih je nekdo izdal in jim prekrizal načrte. Nikoli pa niso zvedeli, da je bila to Fanika.

Kurirji smo bili tudi obveščevalci, saj smo na naših obhodih po terenu tudi marsikaj zvedeli in o vsem obveščali brigado. Tudi z vohuni, ki so jih Nemci in belogardisti pošiljali iz Novega mesta smo imeli opraviti. Tako so nekoč belogardisti iz Trebnjega poslali na Repče preoblečene belogardiste. O njegovem prihodu so nas vaščani pravočasno obvestili in smo ga brez večjih težav ujeli. O prisotnosti vohuna je bil prvi obveščen kurir Jože Starič in leta ga je tudi ujel. V začetku nam je hotel natveziti, da je borec Sercejeve brigade, kmalu pa je priznal, da so ga poslali belogardisti... Za veliko denarno nagrado naj bi jim priskrbel podatke o kurirjih, partizanih in njihovih simpatizerjih na Repčah. Zvedeli smo, da je doma iz Lipovca pri Žužemberku in da si je že nekajkrat umazal roke s krvjo. Dobil je svoje plačilo.

Našega bivanja na Repčah se vsi radi spominjamo. Posebno prijetno je bilo takrat, kadar smo zahajali k dekletom v vas in jim pomagali pri raznih opravilih. Največkrat smo bili pri Ci-

rihi in Tramšovi mami. Posebno k Tramšovim smo radi zahajali, ker je bilo pri hiši veliko deklet.

Tramšova mama je imela najraje kurirja Staneta Nagliča, ki

FRANC RAKAR-JURE, PRVI KOMANDANT »TV 4«

Ukinjen je stanovanjski sklad ZZB NOV Slovenije

Na III. redni skupščini ZZB NOV Slovenije je bil sprejet tudi sklep o ukinitvi stanovanjskega sklada pri republiškem odboru zveze. In prav o izvedbi tega sklepa je na svoji prvi seji razpravljala stanovanjska komisija pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije.

Znano je, da je pri republiškem odboru zveze obstojal stanovanjski sklad za borce, ki pa so ga vsako leto v glavnem porazdelili na posamezne občine pod pogojem, da so občine dale za borce kmete enak znesek, kakršnega so prejele iz tega sklada. Sprico tega, ker je s tem, da sta bila lani sprejeta zakon o izvajanju 20 odstotkov prispevka za namensko graditev stanovanj za borce, pa tudi odlok o namenski uporabi teh sredstev, dobijo občine precejšnja denarna sredstva za ustanovitev lastnih stanovanjskih skladov za borce.

Letos preneha Izvršni svet izplačevati prispevke za gradnjo stanovanj za borce, tudi prispevek jugoslovanske loterije v ta namen se je znižal. Vse to so razlogi, ki govorijo v prid izvedbi sklepa III. skupščine ZZB NOV Slovenije o ukinitvi stanovanjskega sklada pri republiškem odboru.

Po vsestranski razpravi je komisija sklenila, naj se stanovanjski sklad pri republiškem odboru zveze ukine s 1. julijem letos. Za izvedbo tega sklepa bo poskrbela posebna komisija.

Ker je z ukinitvijo sklada močno skrajšano področje dela komisije,

je znal tako lepo govoriti. Prepričana je bila, da je Stane župnik in se ga je to ime tudi prijel. »Če nam vsega zmanjka, za našega g. župnika mora biti, da ne bo do lačnik!« je vedno govorila. Da bi našo dobro partizansko mamo prepričali, da je Stane res pravi, partizanski župnik — ni ji šlo namreč v glavo, da imajo partizani župnika — smo nekoga večera Staneta nagovorili, da bi molil rožni venec.

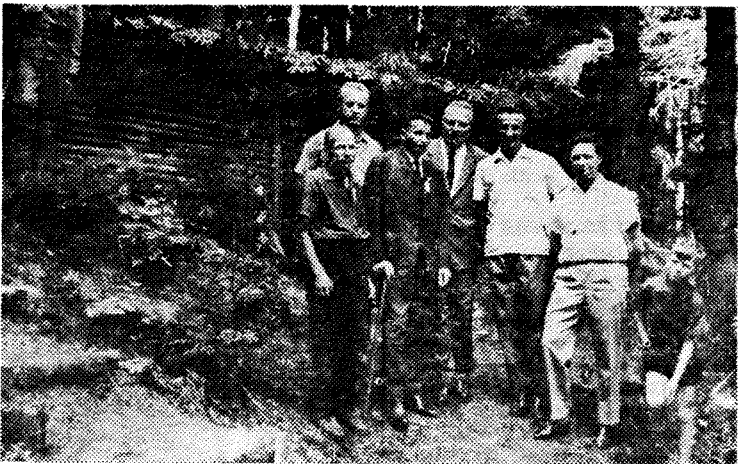
Zvečer, po prihodu k Tramšovim, je naš »župnik« dobil na mizo takoj pečena jajčka in mleko. Ko je pojedel, je Stane kar se da resno dejal: »Mama, nocoj bomo pa molili!« Tramšova mama se je razveselila njegovega predloga in odvrnila: »Dajte kar vi, gospod župnik, mi bomo pa za vami!« Stane je začel pobožno moliti rožni venec. Po končani molitvi je Tramšova mama od veselja še enkrat postregla našemu »gospodu župniku« z jajčki in mlekom, mi kurirji pa smo dobili štetan vina. Ko smo se zvečer spravljali spat ni bilo smehu na račun rožnega venca ne konca ne kraja, Stane pa je ostal »župnik« vse do odhoda na novo dolžnost na Stajersko.

Da, tudi prijetno je bilo včasih na kurirski postaji »TV-4« v Repčah nad Trebnjem...

Predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV je prejelo od društva upokojencev iz Ajdovščine, Postojne, pa tudi od ljubljanskih društev Ježica in Tabor ter še nekaterih drugih, okrožnice v zvezi s predlogom hišnih lastnikov iz Beograda, Ljubljane in Niša, naj Zvezna skupščina spremeni stanovanjski zakon. Upokojenci odklanjajo predvsem predloge hišnih lastnikov, da bi najemniki stanovanj ne smeli imeti podnajemnikov, da ne bi smeli zamenjavati stanovanj in da bi lastniki lahko odpovedali stanovanja najemniku in le tega preselili kamorkoli in v kakršnokoli stanovanje.

Ker bi uzakonitev takih pravic spravila najemnike stanovanj v težak položaj in ker so med najemniki privatnih stanovanj tudi mnogi člani ZZB NOV, je komisija razpravljala o teh stališčih društev upokojencev. Sklenila je vsestransko podpreti zahteve upokojencev, naj bi v zakon ne prišla določila, s katerimi bi stanovanjski lastniki radi vzeli stanovanjskim najemnikom vse njihove pravice.

V. M.

Bivši ranjenci štirinajste pri obnovljeni prvi partizanski bolnišnici v Travnem lazju pri Bohorju (z leve prot desni): Ivan Klugej iz Zagorja, Matija Ožanič iz Pirč pri Kočevju, Ladislav Kiauta iz Ljubljane, Bolničar Janez Šiško iz Ljubljane, Jaka Kulovec iz Ljubljane in v prvi vrsti skrajni levo aktivist Lojze Zupanc-Tine iz Lože, ki je kot oče skrbel za ranjene borce.

Besede naših dopisnikov

Aktivistom zapadno- primorskega okrožja

Pripravljalni odbor za srečanje aktivistov NOB Zapadno-primorskega okrožja — odbor ima sedež v Tolminu pri ZZZ NOV — pripravlja srečanje vseh tistih tovarišev in tovarišic, ki so med NOB delovali na območju Zapadno-primorskega okrožja. Srečanje je predvideno za dne 7. septembra 1969 na Vrhpoljah nad Plavami. Na srečanje vabi odbor vse člane nekdanjega okrožnega in okrajnih komitejev KPS, okrožnega in okrajnih odborov OF, SKOJ, ZMS, SPZZ, Agit-prop, tehnik »Matajura« in »Krn«, NZ, javnega tožilstva, sodstva itd.

Zapadno-primorsko okrožje je obsegalo območje Goriških Brd, desnega brega Soče vse do Gorice, Vzhodno in Zahodno Benečijo z Režijo, na Tolminskem pa ves desni breg reke Bače do Podbrda in vse do Trbiža.

Naj na tem mestu poudarimo, da so aktivisti in terenci Zapadno-primorskega okrožja orali zaraščeno ledino, ko so od vasi do vasi organizirali ljudstvo za oborožen upor proti fašizmu.

Njihove naloge so bile vse prej kot lahke. Organizirali so zbiranje hrane tudi po krajih izven njihovega delovnega območja. Zelo veliko hrane je preko okrožja šlo za enote IX. korpusa. Izredno pomembno — politično in narodnostno — je bilo delo aktivistov tega okrožja med ljudstvom Beneske Slovenije, ki je od leta 1866 živelo v Italiji. Nič manj pomembna ni bila stalna povezava aktivistov tega okrožja z italijanskimi partizani, aktivisti in člani GAP. Aktivisti tega okrožja so bili v prvih vrstah graditelji slovensko-italijanskega bratstva in sodelovanja v borbi proti fašizmu.

Pripravljalni odbor bo skupščini

no občine Tolmin zaprosil, da bi aktivistom in terencem Zapadno-primorskega okrožja podelila domičilo v Tolminu. Ob podelitvi domičila bo v Čezsoči, na rojstni hiši, odkritje spominske plošče Fredu Kravanji-Petru Skalarju, med NOB padlemu sekretarju okrožnega komiteja KPS za Zapadno-primorsko okrožje.

Pripravljalni odbor za srečanje naproša vse tovariše in tovarišice, ki so med NOB delovali v Zapadno-primorskem okrožju, da pošljejo svoje rojstne podatke, ilegalno ime, kraj delovanja in funkcijo, ki so jo opravljali takrat. Te podatke naj pošljejo najkasneje do 31. avgusta 1969 na naslov: Združenje ZB NOV Tolmin.

A. P. OGAREV

Vesti iz Kočevja

Na nedavnih skupščinah ZB NOV kočevske občine so člani v oceni svojega dela ugotovili, da se člani zelo prizadevajo za reševanje gospodarskih in družbenih vprašanj v občini. Iz navedenega izhaja, da organizacije ne delujejo samo zaradi reševanja članskih vprašanj temveč zato, da se v sodelovanju z ostalimi organizacijami rešujejo tudi ostale naloge v prid splošnega napredka.

Na konferencah je tekla beseda tudi o gnotnem položaju borcev. Pri tem so ugotovili, da je to vprašanje zadovoljivo rešeno za zaposlene borce, ki so vstopili v NOV do 9. 9. 1943 odtodno 13.10.1943, tem se prejemki postopoma povečujejo. V razpravi o teh vprašanjih pa so ugotovili, da pa je slabo preskrbljeno za kmetijske borce in obrtnike borce. Zato so bili mnogi člani mnenja, da ni prav, ko v neki meri zapostavljamo naše sovrstnike, ki so tudi mnogo doprinesli v boju proti okupatorju in za osvoboditev naše domovine, pa tudi za splošen gospodarski napredek v povojnih letih. Res, da to vprašanje delno rešujejo predpisi o prispevkih in davkih ali po mnenju članov ZB to ni dovolj. Vedeti je treba, da

se tudi ti borci starajo in da niso več tako pridobitni za delo kot so bili pred leti. Posledice minule štiriletnje vojne se poznajo tudi pri njih. Zato so mnogi v razpravi predlagali, naj bi širša družbena skupnost pri dodeljevanju pravic bivšim udeležencem NOV nikakor ne smela pozabiti kmete in obrtnike borce.

Kes bo kdo k temu pripomnil, da je družba omogočila kmetom borcev zdravstveno zavarovanje ali pri tem je treba upoštevati to, da v letošnjem letu nima potrjenih zdravstvenih knjižic preko 3.500 kmetov borcev iz razloga, ker nimajo poravnanih davčnih obveznosti v SR Sloveniji.

Kurirji se bodo zbrali v Kropi

V prijazni, žebljarski Kropi so že v polnem teku priprave za prvi, splošni zbor partizanskih kurirjev Slovenije, ki bo tu na nedeljo, 3. avgusta. Istočasno bo tudi slovesna otvoritev nove ceste, ki bo povežala le dve partizanski vasi pod Jelovico in sicer od Jamnika do Dražgoš.

Kropa bo na ta dan en sam gostitelj. Kot so povedali njihovi predstavniki na zadnji seji pripravljalnega odbora, bodo tisti dan odprte vse trgovine, gostišča in drugi lokali, domačini še posebno krasijo in olupšujejo hiše, dvorišča in okolice. Razen Muzeja, zgodovinskega vigenca, slovenske peči in žebljarskih ter umetno kovaških izdelkov in spominčkov, bo tisti dan obiskovalcem na voljo še mnogo drugih dobrot in lepot v mnogih kioskih. Glavni obrok hrane — kosilo — za kurirje bo v menzi tovarne UKO, razna trgovska, gostinska in mesarska podjetja iz Eadovljice, Kranja in Škofje Loke pa bodo nudila udeležencem vsega dovolj za pod zob.

Kot je predvideno, bo za kurirje pripravljena posebna značka, dotiskana bo brošura in tudi poštne žig bo kurirjem v spomin na to prvo, širše srečanje. Prihod, sprejem in zbor udeležencev je predviden ob 9. uri. Ob 10 uri pa bo na romantičnem trgu sredi Kroke osrednja prireditev, na kateri bodo nastopali domači pevci, godba iz Gorij, recitatorji in govorniki. Ob vsem tem je upravičeno pričakovati, da bo ta »javka« eno od prvih večjih doživetij vseh partizanskih kurirjev.

K. MAKUC

Bil je res prijeten izlet

Nad 160 članov združenj VVI iz kamniške občine se nas je udeležilo izleta v Goriška Brda. V Mengšu so se sestali štirje avtobusi, ki so pripeljali udeležence izleta iz Motnika in Spitalčice, iz Tuhinja, Smartnega, Srednje vasi in iz Kamniške Bistrice, Kam-

nika, ter iz Komende in Most in nato odbrzeli proti Ljubljani in dalje proti Postojni.

Prvi postanek avtobusov je bil namenjen ogledu Postojnske jame in vseh njenih zanimivosti. Drugič smo se ustavili v Dornberku, kjer nas je že čakalo naročeno kosilo. Ko pa smo se nato z žičnico povzpeli na Skalnico smo bili izredno presenečeni nad lepim razgledom na Staro in Novo Gorico, proti Trstu pa tudi proti Julijskim Alpam. Nekateri invalidi iz prve svetovne vojne so nam tolmačili kod je potekala fronta in kako hude borbe so takrat bile po vseh bližnjih in daljnjih hribih.

Vožnjo z avtobusi smo nato nadaljevali do središča Goriških Brd, do Dobrove. Tu smo si ogledali spomenik padlim borcev NOV pa tudi znamenito zadružno klet. Obiskali smo tudi posamezne kmetije, ter si nakupili breskev in drugega sadja.

Dobrovo in vse njene zanimivosti sta nam razkazala predsednik in tajnik tamkajšnjega združenja borcev. In bilo je že pozno zvečer, ko smo se po dolini Soče in Idrije, vračali izredno zadovoljni in v dobro razpoloženju proti domu.

FRANC TRDIN

Priznavalnine in študijska pomoč

Poslovanje sklada za borce v občini Brežice v lanskem letu je upravni odbor ocenil za dobro. Dohodki sklada so bili doseženi po predvidevanjih. V letu 1968 je redno prejemale družbeno pomoč (priznavalnine) 43 borcev in to v višini od 80 do 278 din mesečno, ali v povprečju 161 din. Študijsko pomoč je dobivalo v občini v šolskem letu 1967/1968 42 otrok borcev, v šolskem letu 1968/1969 pa 33 otrok. Študijske pomoči je sklad izplačeval v višini od 60 do 365 din, ali v povprečju 140 din. Razen rednih, je sklad izplačeval tudi izredne podpore.

Upravni odbor sklada je ugotovil, da so bila sredstva sklada trošena namensko in racionalno v skladu s finančnim načrtom, da pa so sredstva za te namene zelo skromna. Povprečne priznavalnine in študijska pomoč so v povprečju zelo majhne ter so ostale v dveh letih nespremenjene. Upravni odbor je priporočil, naj bi se obe obliki družbene pomoči borcev v letošnjem letu zvišale vsaj za deset odstotkov, število upravičencev pa bi ostalo isto. Edini dohodek sklada je dotacija iz proračuna občine. Kot vsi skladi občine Brežice je tudi ta udeležen na skupnih proračunskih dohodkih občine in to v višini 2,2 odstotka vseh dogodkov. Ta številka potrjuje, da družbeni stroški iz občinskih virov za borce niso tako breme, da ga ne bi lahko vsaj nekoliko zvišali.

P. ROMANIČ

Položili smo vence in cvetje

Člani ZB NOV terena Milana Majcna-Hinka Smrekarja občine

Ljubljana—Šiška smo ob obletnici ustanovitve glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet ter ob 50. obletnici KP Jugoslavije obiskali 22. junija Murence pri Sentjanžu na Dolenjskem in Bučko, kjer smo položili vence in cvetje ob spomenikih Milanu Majcnu v Murencah in Jožetu Sašku na Bučki.

V Sentjanžu kakor na Bučki so nas sprejeli člani Združenja borcev NOV ter nas vodili v kraje, kjer sta padla Milan Majcen in Jože Sašek.

Najprej smo obiskali kraj in razvaline Vodenikove kmetije na Murencah, kjer je junaško padel Milan Majcen.

Dne 28. oktobra 1941 sta do Vodenikovih prišla partizana Mokronoške čete Milan Majcen in Janez Mevželj-Jance. Majcen je prišel v te kraje — domačo vas kot komandir Mokronoške čete, da dvigne upor proti nemškemu okupatorju ter s tem prepreči izseljevanje Slovencev iz Zasavja. Čim sta prišla sem Majcen in Mevželj, je domači izdajalec o tem obvestil Nemce, ki so ju iznenadili v hiši pri Vodenikovih. Mevželj je padel že ob prvem spopadu z Nemci 28. oktobra zvečer, Majcen pa naslednji dan 29. oktobra. Na nemški strani so padli 3 vojaki več pa jih je bilo ranjenih. Junaštvo, ki ga je izkazal Milan Majcen, je Nemce tako prevzelo, da so ga pokopali z vsemi vojaškimi častmi, kot zgled nemškimi vojakom, kako naj se oni borijo za Nemčijo. Po osvoboditvi so mu njegovi soborci ZB NOV iz Sentjanža postavili spomenik, slovenski narod pa ga je proglasil za narodnega heroja 20. decembra 1951.

V popoldanskih urah smo nadaljevali pot na Bučko. Tudi tu so nas pričakali člani ZB NOV iz Bučke. Ko smo položili venec in cvetje k spomeniku Jožetu Saški Devija je predsednik ZB NOV iz Bučke na kratko opisal pot padlega partizana. Sašek je bil doma iz Šiške pri Ljubljani, bil je dijak 6. razreda realne gimnazije. Avgusta 1941 je odšel v partizane, kjer se je na Frati pri Novem mestu priključil novomeški četi. Ko so borci novomeške čete napadli nemško postojanko na Bučki v noči med 1. in 2. novembrom 1941, je bil težko ranjen. Umrli je v krški bolnišnici 2. novembra 1941. Kje je pokopan, nihče ne ve.

Obiskov v partizanske kraje bi moralo biti več; le tako bomo ohranili tradicije narodnoosvobodilne borbe in dejanja junaških partizanov.

REZKA TRAVEN

Pisatelji in pesniki so zavedni ali nezavedni glasniki svoje dobe, njene kulturne višine, njenih grehov in zmot, njenih idej in ciljev.

Boj za osvobojenje ljudstva je kulturni boj — in kdor ta boj obrekuje, kdor mu podstavlja nečiste cilje, je sovražnik ljudstva in sovražnik kulture.

Ivan Cankar

50 let boja - 25 let svobode

PROSLAVLJANJE PRAZNIKA OBČINE MOZIRJE, ZDRUŽENO S PRAZNOVANJEM 50-LETNICE USTANOVITVE ZKJ IN 25-LETNICE OSVOBODITVE GORNJESAVINJSKE DOLENE, 26. JULIJA V GORNJEM GRADU.

Skupščina občine Mozirje in družbenopolitične organizacije vabijo vse borce Koroških odredov, Slandrove in Zidanškove brigade, enot XIV. divizije, brigade VDV, štaba IV. Operativne zone in vse borce ter aktiviste, ki so kakorkoli prispevali k osvoboditvi Gornjesavinske doline, da se udeležijo praznovanja, ki bo v Gornjem gradu z naslednjim programom:

Ob 16. uri otvoritev razstave XIV. divizije na Štajerskem v šoli v Gornjem gradu;
ob 17. uri slavnostna seja SO Mozirje in družbenopolitičnih organizacij s podelitvijo občinske nagrade v kino dvorani Gornji Grad;
ob 19. uri slavnostna akademija v kino dvorani Gornji grad;
Po končani slavnostni akademiji bo tovariško srečanje borcev, aktivistov in občanov občine Mozirje.

Pripravljalni odbor

Ob tabornem ognju

Pozabljenost, malomarnost ali...

NA RAŠICI

Tovarna »Rašica«, ki ima že dolgoletno tradicijo, zaposluje v svojih obratih več kot osemsto ljudi! Z območja Gameljne—Rašica in Smarne gore so odšli že v juliju 1941 v partizane prvi prostovoljci; tudi sicer je znano, da je večina prebivalcev z območja tovarne »Rašica« sodelovala v narodnoosvobodilnem boju. Po vojni je kolektiv le-te upošteval pomen revolucionarnosti tega kraja in si nadel ime prve pogorele slovenske vasi. — Člani Združenja borcev Gameljne—Rašica smo tudi letos z vsem dolžnim spoštovanjem praznovati četrti julij, v tovarni »Rašica« pa so na dan borca pozabili izobesiti zastavo... Kako je mogoče, da

so na svojo dolžnost pozabili tudi številni člani družbeno-političnih organizacij te tovarne? Na dela prost dan pa niso pozabili!

Člani ZB Gameljne—Rašica

V PORTOROŽU

Dovolite mi, da napišem nekaj vrstic v zvezi s praznovanjem državnih praznikov v prehrabeni industriji »Droga«, obrat Začimba v Portorožu. Že za prvi maj, praznik dela, so pozabili izobesiti zastavo in je to pozabljenost popravil skladiščnik šele na opozorilo delovodkinje. Ista malomarnost se je ponovila tudi na dan borca, le da tokrat ni bilo nikogar, ki bi na to pravočasno opozoril. Mislim, da pri tem ne gre samo za malomarnost in pozabljenost; če bi bilo samo to, bi ljudje pozabili tudi na praznik in bi prišli na delo! — V času narodnoosvobodilnega boja pa so ljudje izpostavljali svoja življenja, ko so izobesili zastave na vidna mesta. Vedeli so, da jih zaradi tega lahko čaka zapor, mučenje ali celo stre-

ljanje — pa so vseeno opravljali svojo dolžnost...

J. F.

V LJUBLJANI

Komunalna inšpekcija je ob dnevu borca pregledala ožje središče mesta, da bi preverila, kako so lastniki hiš oziroma hišni sveti izpolnili svojo »praznično dolžnost« in na pročeljih zgradb izobesili zastave. Inšpekcija je ugotovila, da v tem delu mesta na 101 zgradbi zastave sploh niso visele, 45 jih je bilo izobešenih neprimerno — kar na oknih ali balkonih — na šestih zgradbah pa so sicer zastave visele, a so bile tako umazane, da zares niso sodile na pročelja. — Inšpekcija je dalje ugotovila, da se je pri izobešanju najslabše izkazalo stanovanjsko podjetje Dom. Na 64 njegovih zgradbah zastave sploh niso visele, 28 jih je bilo brez drogov, štiri pa so bile neprimerne in zbledele. Tako je od 151 prekrškov, kolikor jih je inšpekcija registrirala, kar 96 prekrškov odpadlo na stanovanjsko podjetje »DOM«.

B. D.

Is zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Slovenci — sovjetski partizani

Druga svetovna vojna je mnoge naše državljane raztepla po vsem svetu. Tako je bilo tudi s Slovenci. Toda le malo vemo o tem, da so bili Slovenci tudi tam, kjer sta se spoprijeli dve vojski, kakršnih po številu udeležencev še ni zapisanih v zgodovini — na vzhodni fronti. Kako so tja prišli je znano. Mlade Slovence s Štajerskega in Gorenjskega so Nemci mobilizirali v nemško vojsko. Haaško konvencijo, ki prepoveduje vključevati v vojsko prebivalce okupiranih dežel, so Nemci kot vse mednarodne sporazume, pogazili, ker je bilo to v njihovo korist.

In tako so se na raznih frontah znašli tudi Slovenci. Ko so se vrste Nemcev na vzhodni fronti močno razredčile, so tja poslali tudi Slovence, ki so jih sicer pomešali med Nemce, toda istih pravic z njimi jim niso dali. Niso smeli iti v mesto. Dopusta jim niso odobrili, kajti nacisti so dobro vedeli, da bi se Slovenci, če bi prišli na dopust na Štajersko ali Gorenjsko, ne vrnili več v njihovo vojsko. Odšli bi v partizane in bi se oboroženi borili proti okupatorjem.

V Prekmurju, ki so ga okupirali Madžari je tudi naraščal upor. Ze leta 1941 so hortijevci zaprli in obsodili mnoge Slovence. Iz madžarskih zaporov pa so pošiljali posebne kazenske čete na vzhodno bojišče, od koder naj bi se več ne vrnili. Madžarom sumljive in močne udeležence odporiškega gibanja so poslali v taborišča (Sorošpatok v Gornji Madžarski)

in nato skupaj z velikim številom Židov na delo na vzhodno fronto. Režim pod Nemci v Orši v Belu Rusiji je bil tak, da ni bilo mogoče pričakovati drugega kot pogin.

Toda Slovenci niso hoteli čakati na ta strašni konec. Niso hoteli naperiti puške proti svojim bratom — rdečearmejcem, niti kot interniranci pustiti svoje kosti na širnih poljih Bele Rusije in Ukrajine. Zato so, ko se jim je ponudila priložnost, pobegnili k bližnjim partizanskim odredom. Nekateri so tam tudi padli.

Stanislav Bervar iz Celja je bil radiotelegrafist pri 115 Gorecki partizanski brigadi. Za svojo partizansko aktivnost je bil odlikovan z medaljo partizanske domovinske vojne.

Franc Donaj iz Gorišnice je bil mobiliziran, star osemnajst let in je v nemških enotah marsikaj pretrpel. Iskal je primerno priložnost, in nekje vzhodno od Lojve v Belu

Rusiji v Polesju zbežal v partizansko brigado »Za rodinuk«. Čeprav je bil v nemški uniformi, so mu beloruski partizani verjeli in Franc je s svojo borbo proti svojim dočerašnjim tlačiteljem tudi dokazal, da se je prišel res boriti proti Nemcem.

Aleksander Perš iz Stanjevev v Prekmurju je bil partizan v odred »Djeržinski« partizanske divizije »Nikolaj Ščors« v Ukrajini. Pred pobegom v partizane je preživel hude čase. Že od 1941 je bil udeleženec NOB, zaprt, obsojen, a kot obsojenca so ga poslali na težko delo na vzhodno fronto. Padel je 5. novembra 1943, ko je njegova enota napadla mesto Korosten.

Vinko Casar iz Bogojine je tudi bil aktiven udeleženec NOB. Ker je bil zaprt in obsojen, se je znašel na vzhodni fronti kot pripadnik posebne kaznjenske delavske čete. Tudi on je v Žitomirsku pobegnil k partizanski diviziji »Nikolaj Ščors« v Ukrajini. Postal je tudi komandir voda. Padel je, ko je spremljal komandirje odreda iz sovjetskega zaledja čez fronto.

Mirko Bogar — Jan iz Gornjih Petrovcev, je bil predvojni komunist. Po aretaciji so ga obsodili in poslali na vzhodno fronto v posebno kaznjensko delavsko četo,

Od tam je zbežal k sovjetskim partizanom, kjer je pozneje postal član posebne ekipe Rdeče armade. Padel je pri izvrševanju neke naloge v Budimpešti.

Stefan Smodiš iz Stvanjevcev v Prekmurju je bil udeleženec NOB, zaprt in obsojen. Iz posebne delavske čete na vzhodni fronti, kamor so ga poslali iz zapora, se mu je posrečilo zbežati in se vključiti v sovjetski partizanski odred »Djeržinski« pri partizanski diviziji »Nikolaj Ščors«. Vrnil se je kot tankist in sodeloval pri osvoboditvi svoje domovine.

Med sovjetskimi partizani je bilo še več Slovencev. Toda težko je priti do vseh podatkov. V partizanski diviziji »Nikolaj Ščors« so bili še: Franc Ramšak, Stefan Založnik, Franc Teran, Franjo Pongrac, Franc Primožič, Konrad Iravšek (ali Eravšek), Rafael Gregorič, Ivan Trtnik in Ivan Brčan.

Na voljo imam še nekaj imen Slovencev, udeležencev partizanskega gibanja v ZSSR, toda njihove dejavnosti še nisem uspel osvetliti. Med njimi so:

Matiija Cesar, Vinkov brat iz Bogojine, ki je verjetno bil v odred »Žezin«. Za naslednje pa ne vem ali so Slovenci: Jakob Fazelj, Branko Gašparič, Ivan Vikovec, I. Vrečko, U. J. Bobarič, Boris Rurkevič. Zelo dobro bi bilo, če bi lahko kdo dal o navedenih podrobnejše podatke.

Vsi Slovenci so se hrabro borili

proti hitlerjevskim in hortijevskim silam. Komandant Žitomirske partizanske divizije »Nikolaj Ščors« v kateri je bilo več Jugoslovancev pa tudi Slovencev S. F. Malikov, sedaj je pomočnik ministra za trgovino v Kijevu, je, ko sem ga leta 1967 obiskal, izjavil, da so se Jugoslavlani v njegovi diviziji hrabro borili in da jih je ljudstvo rado imelo.

Vsi Slovenci, bivši sovjetski partizani, ki so ostali živi, so se doma nadalje borili vse do osvoboditve.

V 1. jugoslovanski brigadi, ustanovljeni v ZSSR, pa tudi v tankovski brigadi, je bilo precej Slovencev. Niso imeli sreče, da bi zbežali k sovjetskim partizanom, pač pa so kot pripadniki okupatorskih oboroženih sil skušali pobegniti k Rdeči armadi kadarkoli je bilo mogoče. Šli so po stopinjah svojih prednikov, iz prve svetovne vojne, ki so pozneje sodelovali v Oktobrski revoluciji.

Tudi v bojih v vaši domovini so Slovenci veliko prispevali k narodnoosvobodilnemu boju. V prvi bitki pri Čačku je bilo onespodobnih 650 borcev, ki so padli ali bili ranjeni. Med njimi je bilo veliko Slovencev. Podobno je bilo tudi na Sremski fronti in pozneje v bojih za Brčko, Slavovski Brod in vse do Slovenije, ko je bil okupator končno uničen in pregnan iz naše dežele.

STEVAN VRGOVIČ

Boji za severno mejo 1918-1919

Konec aprila in v začetku maja leta 1919 so se odigrali v vzhodnem delu Koroške usodni dogodki. Minilo je že 50 let od naše ofenzive, ki je bila sprožena 29. aprila 1919 in ki ji je sledil nemški protinapad dne 2. maja 1919 na naše velikovsko obrambno mostišče. Nesrečen potek teh dogodkov je dovedel do zloma naše obrambe tako na zahodnem kot tudi na vzhodnem delu Koroške. V pričujočem opisu poteka takratne naše ofenzive je v zgoščenih oblikah prikazan razvoj te ofenzive 29. aprila 1919, le dogodki na velikovskem severozahodnem delu so bolj natančno opisani, ker v dosedanjih zadevnih virih, bodisi sploh niso obdelani, ali pa so prikazani zelo pomanjkljivo in predvsem tudi netočno. Pisec tega članka je bil na tem odseku neposredno udeležen v takratnih bojih, živih pa je še tudi več drugih udeležencev teh bojev.

V počastitev spomina na vse naše takrat padle borce za pravice koroških Slovencev je bila dne 7. maja na grobu našega legendarnega koroškega junaka Franja Malgaja komemoracija v Sentjurju pri Celju, dne 12. maja pa na grobu takratnega urednika »Jugoslovanskega Korotana«, Srečka Puncerja, ki so ga Nemci v Vovbrah že ranjenega zverinsko mučili in ubili.

Z ozirom na članek tov. Mirka Roša, ki je objavljen v štev. 3 — 69 revije »Dialog« in v katerem mi pisec očita, da sem skrunil spomin na pok. gen. Maistra, so nujno potrebna nekatera pojasnila in dopolnila, s katerimi bom skušal dokazati, da so ti očitki popolnoma neosnovani. Hkrati bom skušal odstraniti razlike med posameznimi historiografi ali pa vsaj pojasniti, zakaj so nastale te razlike.

Predno preidem na obravnavo posameznih neskladnosti, ugotavljam, sledeče: Na mariborskem sestanku Maistrovih borcev, dne 5. 3. 1966 smo razpravljali o trditvi podp. Joška Slododnika, da je on osvobodil Maribor in ne gen. Maister. Na tej razpravi sem na koncu daljšega referata podal sledečo izjavo o Maistrovem nastopu dne 1. XI. 1918: »Nihče ne bi smel zanikati, da je on — gen. Maister — dne 1. XI. 1918 na takrat še nemškem štacijskem poveljstvu proglasil Maribor za jugoslovansko posest in prevzel v imenu Jugoslavije vojaško poveljstvo nad mestom in vso spodnjo Štajersko. Navzoči štacijski poveljnik pol. Holik, brigadir Schinnerer ter poveljnik maribor. strelskega polka polk. Kobalinski, so podali izjave, da priznavajo Maistrovo vrhovno poveljstvo. S tem je bil postavljen temelj za vse nadaljnje akcije v smeri utrditve severne meje. Priznam — Maistrovo dejanje je bilo izredno tvegano; če ne bi bil uspel, bi bila usoda Maribora in verjetno tudi večine ozemlja Spodnje Štajerske ravno tako odločena, toda ne v našo korist. Le pod učinkom velike depresije, v kateri se je nahajal takrat nemški del mariborskega prebivalstva zaradi izgubljene vojne, si je mogoče predstavljati, da je Maister uspel. Ta psihološki moment je trajal samo kratek čas, verjetno samo dotično dopoldne, ko se je to zgodilo. Gen. Maister ga je izkoristil in s tem postal

nesporna avtoriteta in priznan vodja! To dejanje gen. Maistra je bila izključno njegova osebna zasluga, katere mu ni mogoče odrekati. »Ta moja izjava je objavljena v Zgodovinskem časopisu XXI iz leta 1967, navajam pa jo kot dokaz, da jaz pri tem visokom mnenju, ki sem ga imel in ga še imam o gen. Maistru, nisem nikdar mogel imeti najmanjšega namena kakorkoli zmanjševati njegovih zaslug, kar mi očita pisec Mirko Roš. Mislim, da ta zgoščen opis Maistrovih zaslug govori dovolj zgovorno. S tem prehajam k posameznim »antagonističnim« novostim, katere je odkril pisec Mirko Roš.

1. Vprašanje zaprisege pred razorožitvijo je res sporno, — kje — kdaj in koga je zaprisegel gen. Maister.

a) Prof. Mravljak, takratni Maistrov adjutant, navaja v svojih spominih, da je gen. Maister sklical nekaj dni pred razorožitvijo v svojo pisarno odločujoče zastopnike Narodnega sveta in častnike svojega vojaškega zbora. Vsa, kdo je moral pod prisego obljubiti, da ne bo ničesar izdal.

b) Pisatelj Lojze Ude, zbiratelj vojnogodovinskega gradiva iz 1. 1918/19, navaja na strani 114 knjige »Boj za Maribor in Štajersko Podravje«, da je gen. Maister prišel dne 22. nov., 1. 1918 v častniško obednico. Nagovoril je častnike ter jim zaupal, da je prišel čas udara in, da naj bodo pripravljeni. Zaprisegel jih je na molk. V opombi pa navaja Lojze Ude, da Maister sam o tem govoru v častniški obednici ne piše. Omenjajo pa ga nekateri pisni spomini, med njimi Jože Malenšek. Na ponovno osebno vprašanje mu je odgovoril Malenšek, da mora to samo znova potrditi. Lojze Ude pripominja nadalje, da Maister tajnosti svojih načrtov ni posebno varoval. Važno se mu zdi to dejstvo poudariti, ker dokazuje visoko zavest častniškega zbora, da ni prišlo

ničesar v javnost, kar bi se lahko zgodilo, ne da bi hotel kdo kaj izdati. Lojze Ude tedaj čuti rahlo protislovje.

c) Najbolj pregledno opisuje ta dogajanja prof. Maks Šnuderl v svoji knjigi »Osvobodjenje meje« na str. 234 do 237, ki je zbral podatke pred več kot 30 leti v osebnem razgovoru z zdaj že pokojnimi udeleženci. Dne 21. XI. 1918 je bila seja Narodnega sveta, ki je sklenil, da se z ozirom na govorice, po katerih se Zelena garda pripravlja na akcijo, takoj skliče sejo Obrambnega sveta. Predsednik Obrambnega sveta je bil dr. Leskover. Na to sejo je prišel gen. Maister, nekoliko kasneje, ko je razprava že tekla. Takoj naprosi dr. Leskoverja, da naj gre naslednji dan v Ljubljano k vladi in izposluje dovoljenje za razorožitev Zelene garde. Dr. Leskover se je drugi dan v popoldanskih urah vrnil iz Ljubljane, že prej pa je gen. Maistra telefonično obvestil, da je vlada izdala dovoljenje za razorožitev.

V veliki dvorani okraj. glavarstva je bil dne 22. XI. zbran celoten Narodni svet. Maister je prišel v spremstvu pribočnika Mravljaka in policijskega komisarja Senekoviča ter podal poročilo o vojaškem položaju. Nato je zahteval od navzočih, da mu svečano izjavijo, da bodo o tem, kar bo povedal — molčali: »Sklenil sem glede na mnoge izjave zaskrbljenosti prebivalstva in na zahteve svojih častnikov, da razorožim Zeleno gardo. To bom storil še to noč.« Predno se je Narodni svet razšel, je Maister poklical nekatere vodilne člane Narodnega sveta, med njimi Rozina, Verstovška, Jerovška in Hohnjeca ter jima svetoval, naj gredo to noč iz previdnosti spat izven Maribora, kar so tudi storili.

Maister in njegovi častniki so nato odšli v Meljsko vojašnico, kamor so bili že sklicani častniki, ki so bili v razorožitvenem načrtu določeni za komandante štirih razorožitvenih odsekov: stotnik dr. Anton Dolar, stotnik Anton Kos, ter nadp. Ivan Gračnar in Jože Malenšek. Predno jim je dal razorožitveni nalog, jih je zaprl na molččnost.

d) Zanesljivo vem, da sem bil navzoč samo na eni zaprisegi in to na zgoraj navedeni. Vsebinsko se torej moja trditev v spominih popolnoma krije z navedbami dr. Šnuderla.

Zaključek. Iz navedb pod a, b, c in d moremo zaključiti: Prisega v pisarni gen. Maistra, ki naj bi bila nekaj dni pred razorožitvijo, ni bilo, ker takrat še ni bilo znano, če bo razorožitev sploh dovoljena. Ravno tako je malo verjetno, da bi bila zaprisega v častniški obednici. Gen. Maister je bil izredno previden, uspeh razorožitve pa je bil prvenstveno odvisen od »konspiracij«.

Ni si mogoče zamisliti, da bi bil gen. Maister obravnaval to važno vprašanje pred tako širokim forumom in na takem kraju, ki je bil dostopen ljudem, katerih zanesljivost ni bila preverjena (strežniško osebje). Na seji Narodnega sveta, ki je bila v veliki dvorani okraj. glavarstva dne 22. XI. 1918 v večernih urah, je Maister zahteval samo svečano izjavo, ker je bil Narodni svet njemu naderžen. Ob imenovanju za generala je Maister položil zaprisego pred Narodnim svetom.

Za nesporno moramo smatrati, da je bila zaprisega v Meljski vojašnici in sicer na poveljstvu polka. To je ugotovil dr. Šnuderl po temeljitem študiju tozadevnega gradiva, jaz pa po spominu, ker sem bil navzoč. Prisega so položili štirje poveljniki razorožitvenih sektorjev, katere navaja tako dr. Šnuderl, kakor jaz.

Dne 21. XI. 1918 je bila zaprisega polka, drugi dan pa zaprisega v zvezi z razorožitvijo. Sektorski poveljniki smo seveda takrat, ko smo razpravljali s podrejenimi častniki o načinu razorožitve v dotičnem sektorju, svoje častnike obvestili tudi o položeni zaprisegi. Tako je bilo možno, da sta se ti dve zaprisegi tekoma časa v spominu zliji v eno.

2. Moje trditve, da je gen. Maister uvodoma omenil, da se je na pritisk rezerv. oficirjev odločil razorožiti »Zelene garde«, ni razlagati kot očitek nesamostojnosti, ampak je bil to samo odgovor na naša stalna opozorila na nujnost razorožitve, katerega odgovora nam iz previdnosti ni dal prej, dokler se zadeva ni zavrtela. Jasno je, da se je takoj ob ustanovitvi Zelene garde rodilo tudi vprašanje njene razorožitve. Ta misel je dovolj jasno poudarjena v mojih spominih. Moja trditev najde tudi močan dokaz v knjigi »Osvobodjenje meje« na strani 236, predzadnji odstavek. Gen. Maister je bil tako širok značaj, da je rad priznaval zasluge tudi svojim sodelavcem, kar je njegovemu ugledu samo koristilo. Vse, kar pisec članka v tem vprašanju na široko razpravlja, smo mi Maistrovi sodelavci sodoživljali z Maistrom pred 50 leti osebno. Kdor skuša sedaj po 50 letih opisovati te dogodke, ne da bi bil osebno navzoč, se izpostavlja nevarnosti brezplodnega sofisticiranega razglabljanja.

3. Ko mi pisec članka tov. Mirko Roš očita, da smo zadržali izročitev 500 pušk Zelene gardi, je preizli, da sem v svojih nadaljnjih izjavah to dejanje opravičil in na koncu tudi ugotovil, da smo dobili puške nazaj brez prelivanja krvi. Zmotna pa je njegova trditev, da so bile puške nerabne. Če ne bi bil gen. Maister prebilit Zelene garde, bi le te puške dejansko streljale po naših

glavah. Njegova nadaljnja izvajanja o tem vprašanju, pa me zelo spominjajo na humoristično satiro o dobrem vojaiku Svejku.

4. Pisec Mirko Roš mi najbolj zamernja, da sem v svojih spominih napisal, da je gen. Maister sprožil ofenzivo proti Celovcu 29. apr. 1919. Tozadeven popravek je že objavljen v št. 3 Dialogov iz leta 1969. Pojasniti mi je samo še, kako je prišlo do te pomote!

V obdobju približno šestih tednov pred usodno ofenzivo je bilo več enot Maribor. pp. premeščenih v okolico Velikoveca, med temi tudi moj bataljon. Lahko trdim, da je bila glavnina tega polka razmeščena v Velikovec in njega okolici. Gen. Maistra smo v tem obdobju videvali v Velikovcu. Osebno sem se razgovarjal z njim. Ko sem pred nekaj tedni vprašal tedanjega poveljnika 2. čete Maribor. pp. nadp. Jerneja Pauliča, kdo je bil takrat poveljnik v Velikovcu, mi je brez oklevanja odgovoril: »gen. Maister«, saj je še nadzoroval mojo četo. Komaj sem mu dopovedal, da je bil poveljnik polkov. Bleiweis, kar sem jaz ugotovil šele sedaj. Vsi poveljniki čet Maribor. pp. smo bili prepričani, da je naš poveljnik gen. Maister. Ali mar ni bilo to popolnoma naravno? Vedeli smo, da se nekaj pripravlja, Maistra smo videvali v Velikovcu, bil je po činu najvišji častnik, kar jih je bilo tamkaj. Kdo naj bo torej poveljnik? Polkovnika Bleiweisa jaz nisem poznal in ga tudi nikdar nisem videl.

Tov. Mirko Roš prav to mojo trditev tako zanosno dramatizira. Nerazumljivo mi je! Jaz vendar Maistru nisem prisodil nobene nečaste funkcije. Če bi bil gen. Maister v normalnih odnosih z merodajnimi funkcionarji v Ljubljani, bi bilo verjetno njemu poverjeno poveljstvo, ker je bil takrat edini slovenski general. Recimo, da bi bila pod njegovim poveljstvom ofenziva ravno tako spodletela. Jaz ga ne bi obsodil — ne poznam vojskovodje, kateri ne bi bil izgubil nobene bitke! Za mene bi ostal Maister še vedno isti zaslužni general, ki je s svojim drznim nastopom dne 1. XI. 1918 rešil Maribor in je bil pozneje stebler vseh akcij za utrditev severne meje.

S tem končam in ne bom več odgovarjal na morebitne nadaljnje napade na moj prispevek. Ugotavljam samo to, da imajo moji spomini zgodovinsko vrednost, napako, ki se mi je vrnila, sem pa itak popravil!

Ta članek je hkrati odgovor na članek Mirka Roša, katerega je objavil v »TV — 15« 14. V. 1969 pod naslovom »Petdesetletnica zadnjih bojev za severno mejo«.

IVAN GRAČNAR

Pisma uredništvu

Še nikoli mi ni bilo tako hudo

Sem sin revne kmečke družine, rojen 28. januarja 1922 v Golici 14, p. Smartno pri Kamniku. Ze takoj po končani osnovni šoli sem si moral sam služiti kruh. Junija 1941 so me odpeljali na prisilno delo v Avstrijo, odkoder sem v mesecu novembru istega leta pobegnil in se zaposlil pri večjem posestniku v bližini domače vasi, ki je bil simpatizer narodnoosvobodilnega boja. Prvim borcem, ki so se v naših krajih pojavili junija 1942, sem pomagal kjerkoli sem mogel. Leta 1943 so me dodelili v nemško vojsko in 1. marca bi me poslali v tovarno smodnika v Kamnik, da nas ni večje število v noči od prvega na drugi marec odšlo v partizane. Sprva sem bil v Kamniškem bataljonu, nato v Cankarjevi brigadi, v začetku prve nemške ofenzive so me poslali z vodom v zaščito glavnega štaba in kulturniške skupine na Hinje v Suho krajino. Nato so me dodelili Dolenjskemu odredu v Kriški gori nad Višnjo goro, bil pa sem tudi spremljevalec anglo-ameriške misije na Štajersko.

V času narodnoosvobodilnega boja sem bil trikrat lažje in enkrat težje ranjen, zato sem danes tudi 50-odstotni vojaški vojni invalid. Povem vam, da me niti borbe, mraz, lakota in bolečine, ki sem jih preživel kot bорец NOB, niso tako mučile, kot me mučijo skrbi zadnja štiri leta.

Ze ko sem leta 1965 iskal pristo učno mesto za sina, ki sedaj služi vojaški rok, ga nisem našel in je moral pričeti delati kot težak. Februarja 1968 pa sem oddal prošnjo za hčerko, da bi se v Modnem salonu v Velenju izučila za šiviljo. Obljubili so mi, da jo bodo sprejeli. Večkrat sva s hčerko povpraševala na podjetje in vsakokrat so nama zatrjevali, da jo bodo sprejeli v začetku septembra 1968. Ko pa sem v začetku avgusta ponovno vprašal, so mi odgovorili, da so že vzeli vajenka iz neke druge družine. To je družina, v kateri že trije služijo kruh... Ko sem jih opozoril na priporočilo Združenja borcev, so mi dejali, da ne bodo upoštevali nobenega priporočila. Vsa moja prizadevanja so bila torej zaman! Tudi pri privatnih obrtnikih ni bilo več prostega mesta. Januarja letos sem poslal tri prošnje, prav tako s priporočilom Združenja borcev, in to na »Mizarstvo«, »Krommetala« in »Gorenje«, pa še do danes — po šestih mesecih — nisem prejel nobenega odgovora!

Dopolnil sem 47 let, sem rudarski invalid z okvaro na hrbtenici in imam kronični srčni in pljučni bronhitis. Žena je stara 39 let, srčen bolnik je in slabih živcev ter ne more delati. Pričel zato, ker je bolna, drugič pa zato, ker sem tudi jaz bolan in sem večkrat v bolnišnici ali zdravilišču. Hčerka Angela, ki bo prihodnji mesec stara 16 let, ne dobi zaposlitve; hčerka Maria je končala šele tretji razred osemletke, sin pa služi vojaški rok. Tako moram s svojo bomo pokojnino preživljati vseh pet članov, samo za stanovanje pa plačam četrtino svojega dohodka!

Kam naj se obrnem?

FRANC PODBEVŠEK

Obiskujemo znane partizanske domačije!

Prihodnje leto bodo vsi naši narodi praznovali 25-letnico osvoboditve naše domovine, ko so naši borci ob vsestranski pomoči naših kmečkih ljudi pregnali zadnje okupatorje iz naše domovine in je v deželo prišla dolgo in težko pričakovana svoboda. To pa je vsekakor dokaj pomembna obletnica, ki nas še posebej opozori na tisto, kar smo v zadnjih letih skorajda vse preradi pozabljali...

Ob teh uvodnih besedah se bodo mnogi bralci prav gotovo takoj spomnili na naše znane partizanske kmetije, vse od Pohorja

tja do Gorjancev, Kočevskega Roga, Nanosa, Triglava, Karavank, Savinjskih Alp do koroških gozdov ter vseh tistih nešteti in danes še vedno tako osamljenih kmetij, širom po naši domovini, kajti naši borci so bili vedno in povsod prisotni. Vedno pripravljeni braniti svoj košček zemlje in zanjo tudi umirati. Prav naše kmetije so bile njihove zakladnice hrane, njih zavetja, kjer so se lahko pogreli in odpohili.

Vsa leta od osvoboditve dalje smo imeli že v vseh večjih krajih razna partizanska srečanja. Toda do sedaj so se proslave vršile skoraj izključno ob lepih, asfaltiranih cestah. Naši kmečki ljudje, med katerimi je dejansko tekla partizanska zibelka pa so bili vse preveč odmaknjeni od teh pomembnih dogodkov, skratka preveč pozabljeni. Prav zato bi naj bilo geslo nekdanjih borcev, da bi v jubilejnem letu obiskali naše partizanske kmetije. To naj bi bilo organizirano in bi se bilo treba že sedaj pripravljati na te pohode in obiske. Mesto pušk, bomb bi naj imeli nekdanji borci s seboj za naše partizanske matere darila, čeprav skromna. Matere bi lahko počastili tudi s šopkom svežih rož, toplo in prijazno besedo in s pesmijo. Morda bi kje celo pomagali pri kakšnem nujnem kmečkem opravilu. So pa seveda še druge možnosti, da bi naše še žive partizanske matere lahko razveselili.

Ti ljudje bi bili prav gotovo nad vse veseli takih obiskov in če bi bili prej obveščeni (po kuriririjih), bi se na ta srečanja tudi skrbno pripravili. Morda bi se zbrali borci posamezne brigade, se nato razdelili po četah, skupinah ter tako skupaj odšli po nekdanjih partizanskih poteh, stezah ter se ustavljali povsod tam, kjer so imeli svoje postojanke tudi v času borb in počitka, ko so iskali kak griljaj, da bi utolažili svoj lačni želodec. Mnogokje še živijo nekdanje partizanske matere, le da imajo sedaj pod težo let in vsakodnevnih skrbi bolj zguban obraz, njih roke so še bolj zgarane, le njihova srca so mlada kot nekoč, ko so velikodušno dajale partizanom vse kar so premogle v svoji kašči. Skupaj bi za veliko kmečko mizo ali pod bližnjo lipo, obujali spomine na tiste hude čase, polne skrbi in nevarnosti. Skupaj bi se pogovarili in kovali načrte za jutrišnji in pojutrišnji dan.

Naj torej ob jubilejnem letu za spremembo oživimo nekdanje partizanske poti, ki so v času vojne vihrle od vseh strani vodile k osamljenim kmečkim domovom, širom po naši domovini in naj naši kmečki ljudje spoznajo, da le niso tako pozabljeni in osamljeni.

FRANJO HOVNIK

Pripoveduje: O. Križanovski-Igor

Piše: Mile Pavlin

Pogovor s črnogledim humoristom

Ko se je začela »roška ofenziva«, sem bil na Rogu. Bil sem kurir komandanta Stefana in nekega dne me je poslal na Novi log pogledat, če so do tja prišli Italijani. Ni jih bilo, zato sem sklenil izkoristiti priložnost. Najedel sem se hrušk, ki jih je bilo po sadovnjakih na tone. Nato me je premagal spanec, zato sem se zavlekel v senik in zaspal. Zbudilo me je riganje mul in italijansko vpitje. Potuhnil sem se in čakal, kaj bo. Nenadoma sem zaslišal nekoga, kako pleza po lestvi na senik. Mislim sem, da je z menoj konec, toda vojak je prišel samo po naročaj sena. Še malo, pa bi me bil zgrabil za nogo... Moral sem čakati in čakati. Ko se je stemnilo, sem počasi zlezal na plan. Skozi špranjo sem videl Italijane, kako postopajo okoli. Počakal sem, da so pospali, in zlezal po lestvi na tla. Le »partizanko« sem stlačil v žep. Nihče se ni zmenil zame, vsi so spali, le pri nekem ognjišču so vojaki glasno igrali »briškolo«. Mimogrede sem jim odnesel tudi čutarico, ki sem jo našel v travi.

Vrnil sem se na kočevski Pugled in jih tam od Stefana pošteno slišal, kje sem bil tako dolgo in kaj sem počel. Ko sem povedal, da sem bil med Italijani, mi ni hotel verjeti. Šele čutarica ga je prepričala.

Čez nekaj dni sem spet moral na podobno akcijo blizu Rajhenava. Naletel sem na Italijane in se potuhnil. Ves dan sem ležal v špranji nad skalami, pokrit z mahom. Cedile so se mi sline, ko sem duhal vonjave iz italijanske kuhinje, ki je bila v bližini.

Celih pet dni smo nato ležali nad Rajhenavom, ne da bi se smeli ganiti. Vseh pet dni nismo ne jedli ne pili. Nazadnje smo spoznali, da bomo pogagali, če ne dobimo jedi in pijače. Zato smo se odločili, da gremo v vas, pa naj se zagodi kar hoče. Šli smo v Rajhenav, nabrali nekakšnih tepk, tako trpkih, da skoraj ust nisi mogel odpreti, ko si jih pojedel. Tudi napili smo se, vodo smo potegnili iz nekega vodnjaka. V vasi pa je kar margolelo Italijanov, toda najbrž so mislili, da smo njihovi.

Stradež in žejo nad Rajhenavom sem si zapomnil tudi drugače. Tako sem bil žejen, da sem skopal v zemljo luknjo in dihal iz nje, da bi dobil vase nekaj vlage. Jedel sem mravlje in surovo, črveno govedino, ki sem jo že nekaj dni nosil v nahrbtniku.

Končno so Italijani zapustili Rajhenav. Slovesno smo vkorakali vanj. Mene so poslali na stražo v zvonik. V šoli sem našel neke knjige in se zatopil v branje. Medtem so naši po njivah kopali krompir.

Nenadoma sem zaslišal riganje mul. Ko sem pogledal skozi lino, sem zagledal v vasi vse zeleno Italijanov, naših pa nikjer. Stisnil sem se v temen kot med tramove in čakal, kaj bo. Saj bodo kot po navadi poslali tudi oni stražo v zvonik. Kmalu sem res zaslišal škripanje stopnic. Toda vojak je samo malo pogledal po kotih in odšel. Takoj za njim sem se izgubil tudi jaz, za hrbtom Italijanov.

Ko sem našel svoje tovariše, niso mogli verjeti, da sem se rešil. Postregel sem jim z dvema italijanskima konservama, ki sem ju bil našel v vasi. Najbolj so se jezili name, ker jim nisem prinesel polnega nahrbtnika krompirja, kot so pričakovali, ampak knjige.

Končno so Italijani le odšli. Naša skupina, ki se je nabrala iz vseh vetrov, se je začela razhajati. Vsakogar so poslali v njegovo enoto. Tako sem tudi jaz nekega dne odšel s tremi tovariši s kočevskega Pugleda proti Pugledu pri Ljubljani, da bi našli naše »štajerce«. Hodili smo mimo Hinj in prišli na Mali Korinj. Ustavili smo se nad vasjo in ugibali, kaj naj počnemo. Posebno pa smo tuhtali, kje bi dobili kaj za pod zob. Končno sem se odpravil v vas. Tam so me pisano gledali.

Seveda na Rogu še nismo nič vedeli, da se je pojavila po Suhl krajini bela garda. Tudi jaz sem mislil, da je po vaseh vse po starem. Ko sem po vasi spraševal, kje kuhajo za partizane, so me ženske pisano gledale, nato pa poslate k cerkvi na Velikem Korinju. Tako sem bil lahkoveren, da sem res odšel tja. Toda poslali so me naravnost v belogardistično postojanko...

Ko sem vstopil v neko hišo in spet začel poizvedovati, kje kuhajo za partizane, me je ženska še bolj debelo gledala. Čudila se je in spraševala, kje so še kakšni partizani. Nenadoma pa so začeli v sobo prihajati nekakšni civilisti z dolgimi puškami na ramenih. Eden je imel v rokah dolgo vrvo. Gledali so me sovražno in me spraševali, če sem nazadnje le prišel k njim. Po neki zajedljivji pripombi mi je šinilo v glavo, da nekaj ni v redu s temi ljudmi. V trenutku sem se spomnil...

Nagovoril sem jih, da je ravno prav, ko so prišli, in jim naročil, naj gredo po hišah ter ukažejo, naj kuhajo. Spraševali so me, za koga. Rekel sem, da za naš bataljon. Vpraševali so me, koliko nas je, dejal sem, da nekaj nad sto. Še to sem jim zabičal, naj zagotovo skuhamo, ker bom drugače odgovarjal pred štabom zaradi slabega izvrševanja službe. Nekdo me je tudi vprašal, kaj sem. Odgovoril sem, da sem intendant in da bo naš bataljon prišel vsak hip v vas. To jih je zmedlo, še bolj pa so se najbrž čudili mojemu samozavestnemu obrazu.

Drugi so šli ven, le eden je ostal pri meni. Najbrž so šli organizat. Tedaj sem poprosil gospodinjco, če ima kaj za pod zob. Postregla mi je s skledo žganecv, ki jih je skuhala za kosilo. Nekaj malega sem jih pojedel, saj mi iz razumljivih razlogov jed ni dišala. Nato pa sem vprašal gospodinjco, kje imajo stranišče. Pokazala mi je iz sobe po hodniku. Seveda sem takoj izginil, nahrbtnik pa sem pustil kar v sobi. Ko sem bil že daleč, je oni prišel iz sobe, začel kričati »držite ga« in streljati za menoj. Do kolen sem zabredel v gnojnico, toda hodo sem srečno dosegel.

Ko sem se sestal s tovariši, smo ugibali, kaj to pomeni. Tovariš Kogo nam je šele pojasnil, da je to bela garda. Eden izmed nas štirih, Švilen, se je kmalu zatem vdal belogardistom in postal klavec na Urhu.

Na poti proti Ljubljani sem v neki kapelici staknil sveče in žveplenke. Nato smo na njihovem plamenu pekli kurozo, ki je seve smrdelo po vosku. Toda bolj nam je teknila kot meni žganci v belogardistični hiši.

Končno smo prispeli na Pugled in se zabili v hosto. Čez nekaj časa smo zaslišali v vasi hrup, vpitje in petje. Mislili smo, da so Italijani, zato je šel Kogo pogledat. Kaj kmalu se je vrnil. Nismo mogli verjeti, da so v vasi partizani, da kuhajo in igrajo na harmoniko. Tam je Kajtimir zbiral svojo četo. Priključil sem se ji in tako postal borec Zahodno-dolenjskega odreda. Odšli smo proti Tihobaju. Tam smo živeli tako kot pred ofenzivo. Tako sem si opomogel od strahu in lakote na Rogu.

Kaj kmalu mi je spet začel delovati jezik. Zato sem bil spet pogosto na raportu.

Ob ustanovitvi Gubčeve brigade sem se znašel v njenih vrstah. Kot gubčevac sem se udeležil raznih akcij. Prva večja borba je bila 12. decembra 1942, ko smo napadli Ajdovec.

Meni so naprtili še pred akcijo nekaj metrov dolg kol, na katerem je bil snop slame z nekaj smole in cunjami. Ko smo se približevali, sem nekajkrat padel in kol zlomil. Moral sem ga zvezati. Mimogrede sem tudi po nerodnosti dregnil nekaj tovarišev.

(Se nadaljuje)

Pravna posvetovalnica

Težave zaradi sporov s sinom

T. R. iz P.: Težave imate s sinom. Dokler ni bil poročen, je živel z vami v vaši hiši in vaši družinski skupnosti. Tudi ko se je poročil, sta z ženo bivala pri vas. Nato pa si je sin na podlagi vaše odobritve izdelal dva podstrešna prostora, kjer sedaj prebiva z ženo in otrokom. Zaradi hujškanja žene je prišlo do sporov, ki so vam povsem zagrenili življenje. Sin z družino je z vami v stalnih sporih in prepirih. Prišlo je do fizičnih obračunavanj in sin se vas je tudi že dejansko lotil. Zaradi tega res niste dolžni sina še nadalje trpeti pod streho in zahtevate, da se izseli. Sin je zaposlen v tovarni, ki bi mu priskrbela tudi stanovanje. Vendar se noče preseliti, ker ima pri vas stanovanje zastoj. Zda ste mu že odpovedali, vendar se vam samo smeje in se za vašo odpoved sploh ne zmeni. Z živci ste zaradi neprestanih trenj povsem na koncu in prosite za nasvet glede ukrepov, ki jih lahko podvzamete. Pišete, da bo sicer prišlo do prelivanja krvi.

Sodeč po podatkih vašega pis-

ma, so se odnosi v vaši družini tako zaosttrili, da ni pričakovati mirne rešitve. Kakor bi vam sicer najraje svetovali, da se s sinom mirno pobotate in uredite vse sporne zadeve, tako se na drugi strani bojimo, da so odnosi že tako skaljeni, da bi bila taka mirna poravnava in spozumna rešitev problemov, skoraj nemogoča. Zato bo v tako zaostrenih odnosih najprimernejša rešitev, da se sin izseli.

Zakon o stanovanjskih razmerjih določa, da sme nosilec stanovanjske pravice zahtevati izselitev vsakega svojega družinskega člana, razen zakonskega tovariša in pa tistega, za katerega je po zakonu dolžan skrbeti. Le žena, oz. mož, in mladoletni otroci so v tem pogledu zaščiteni. Ne pa polnoletni otroci. Od teh lahko zahtevate, da se izselijo iz vašega stanovanja oz. hiše. Verjetno gre za enodružinsko hišo, ki ima zdaj dva prostora tudi v podstrešju. V tem primeru bi bila hiša ena stanovanjska enota, torej bi lahko zahtevali od sina, da se iz prostora, glede katerih ste vi nosilec stanovanjske pravice, izseli.

Če pa gre za samostojno stanovanjsko enoto, ki je tudi samostojno točkovana, pa bi bilo mogoče smatrati, da gre za razmerje, ki je podobno najemnemu raz-

merju. Pogodbe najbrž ni, prav tako tudi ne najemnine. Pač pa bi v takem primeru zadoščala že ustna pogodba, vaše soglasje sinu, da se lahko vseli in prostore adaptira. V tem primeru, ko gre za samostojno stanovanjsko enoto, torej za sina, ki ne živi v vašem stanovanju, pa bi imeli možnost odpovedi ali pa izselitve. Morda bi bilo najprimernejše odpovedati sinu iz krivdinih razlogov, ker vam onemogoča mirno življenje, ker vas napada, žali, vam greni življenje. Ev. bi prišla v poštev tožba za izpraznitev, če bi smatrali, da je sin v prostorih brez pogodbe. Vendar včasih večletno bivanje že nadomesti tudi pogodbo. Zato bi bila po našem mnenju bolj na mestu odpoved iz krivdinih razlogov. Če je mogoče razdreti celotno pogodbo o dosmrtnem preživljanju, ker eden od pogodbenikov žali in fizično obdeluje drugega, potem je mogoče to tudi v primeru, ko sin biva v očetovi hiši in z očetom grdo ravna. Kolikor bi torej ne prišlo do sporazuma, se obrnite na sodišče ali odvetnika, da bo vložil ustrezno tožbo. Seveda pa boste prisilno izselitev kljub sodbi težko dosegli, če ima sin mladoletnega otroka in ne bo imel kam iti. Deložacije otroka in matere na cesto pa sodišče ne bo izvršilo.

Vojaška veda in tehnika

Jeklena potapljaška obleka

Nova potapljaška obleka, ki je iz jekla, se začasno imenuje »UX«. Ima samostojen sistem za dihanje, ki vsebuje mešanico kisika in azota. Ta sistem omogoča potapljaču šesturno bivanje v globinah do 180 metrov. Da bi bil potapljač varnejši, ima v obleko vgrajen še pomožni sistem za dihanje, ki mu zagotavlja za štiri ure podvodnega življenja.

Obleka je težka 98 kg. Razen sistema za dihanje so vanjo vgrajeni še kompas, majhna radijska postaja, ura, naprave za nadziranje pritiska in izvor električne energije, ki je potrebna za oskrbovanje raznih mehanizmov.

Zakaj umirajo sovjetski generali?

V začetku maja je v Moskvi umrl general Evgenij Smirnov. To je deseti sovjetski general, ki je umrl od 10. aprila dalje. Izmed teh generalov jih je pet bilo že upokojenih, dva sta se ponorečila, drugi pa so umrli iznenada (srčni napad) ali po hudi bolezni (rak). Najmlajši general, ki je v tem času umrl, je bil star 51 let, drugi pa so zvečine bili stari že več kot 60 let.

Vedeti je treba, da je sovjetska vojska imela med drugo svetovno vojno 25 milijonov mož in so morali na hitro povzdigniti večje število oficirjev v generale. Zato ima Sovjetska zveza — razen dvajsetih maršalov ZSSR in navadnih maršalov — še približno 3000 generalov, ki sedaj prihajajo v starost, ko so smrtni primeri zelo pogosti. Le tako si je mogoče pojasniti črno serijo, ki je v zadnjem mesecu prizadela sovjetske generale.

»Nevidno« ogledniško letalo

Iz dobro poučenih vojaških krogov v Saigonu so zvedeli, da ameriška vojska uporablja v Vietnamu za nočne ogledniške akcije letalo, ki ga skoraj ni moč opaziti. Gre za dvo-sedežnik z izredno dolgimi krili, ki lahko leti tik nad drevjem in katerega štiri cilindrični motor ne povzroča skoraj nobenega ropota. Opaziti ga ni mogoče tudi zato, ker je prebarvan s sivo barvo in na trupu in krilih nima nobenih signalnih svetilk.

Neki ameriški oficir je izjavil, da je letalo že nekajkrat krožilo nad nasprotnikovimi enotami na višini 30 metrov po dve do tri minute in se je nato oddaljilo, ne da bi bilo odkrito.

Obramba pred živčnimi bojnimi strupi

Predstavnik britanskega obrambnega ministristva je izjavil, da bodo vse pripadnike britanskih vojaških enot iz prve bojeve linije opremili s pištolami in injekcijami, ki naj bi jih ščitile pred delovanjem doslej znanih živčnih bojnih strupov. Dodal je, da so ti strupi še vedno najsmrtonosnejše bojno sredstvo, zakaj ena sama kapljica, ki ni večja od glavice bučike, lahko ubije človeka, preden si ta utegne natakati plinsko masko.

Vzdrževanje zveze prek balonov

V Južnem Vietnamu uporabljajo za vzdrževanje zveze med štabi in manjšimi enotami, ki so raztresene po džunglah, tudi približno štirinajst metrov dolge in šestdeset kilogramov težke balone iz najlonskih vlaken. Na takšne balone je mogoče pritrčiti do 60 kilogramov teže opreme, s pomočjo katere je doseg radijskih sredstev precej večji kot sicer. Doseg manjših radijskih postaj znaša običajno približno šest kilometrov, z novim načinom vzdrževanja zvez pa ga je mogoče povečati na približno 55, v gostih džunglah pa na 20 kilometrov.

V primerjavi s helikopterji imajo baloni še vrste precej prednosti. V zraku vzdrže nepretrgoma dalj časa, so cenejši in tudi vzdrževati jih je lažje.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Ob obletnici smrti generala Rudolfa Maistra - Vojanova

Letos 26. julija bo minilo 35 let, odkar je na njegovi hiši na Uncu pri Rakeku, kjer je preživel letni dopust, umrl zadet od kapi, prvi slovenski general Rudolf Maister, poveljnik in organizator slovenskih enot po prevratu 1918, s katerimi je kljub nasprotovanju takratne ljubljanske vlade osvobodil Maribor in vse naše slovensko narodnostno ozemlje na severu Slovenije.

Ko je general Maister s svojimi prostovoljci za silo zavaroval našo mejo na slovenskem Štajerskem, je imel konec novembra 1918 v načrtu osvoboditi tudi naše narodno ozemlje na Koroškem, a mu je to preprečila ljubljanska vlada, ki mu je za to področje odvzela poveljniško oblast.

General Rudolf Maister se je rodil 29. marca 1874 v Kamniku, od koder je po končani ljudski šoli odšel na gimnazijo v Kranj. Tu se je v mladem Maistru zbudila prva ljubezen do slovestvenega delovanja. Sestajal se je z mladimi vrstniki in z njimi razpravljal o naših narodnih vprašanjih in začel pisati že tudi svoja prva literarna snovanja. Toda že čez 4 leta se je moral posloviti od lepega Kranja. Odšel je na višjo gimnazijo v Ljubljano. Tu je našel stike z mnogimi takratnimi narodnimi delavci in borci za svobodo slovenskega naroda, pa tudi z mojstri naše lepe besede. Na višji gimnaziji, še bolj pa v vojaški šoli, kamor je nato odšel, se mu je obzorje še razširilo in dozorelo so v njem prve njegove pesmi, ki so bile objavljene v takratnih slovenskih publikacijah.

Četudi je bil vojak, je v njegovih prsih bilo mehko srce pesnika. Nihče pred njim ni zapel tako lepih himen naših svobodnih meja, kakor jih je on. Nihče se ni s tako globoko ljubeznijo zamislil v gričke in dolinice naših Slovenskih goric, nihče jih ni doumel tako globoko. To je umel le on, naš veliki slovenski narodni junak, ki je za osvoboditvijo Maribora rešil našo zemljo na severu za vselej našemu narodu.

Mnogi slovenski častniki, ki jim je v stari Avstriji postala vojaška služba poklic, so kmalu pozabili na svoje mladostne narodne ideale, mnogi celo na slovenski materin jezik, postali so samo Avstrijci, ali pa celo narodni odpadniki. Maister pa je ostal neomajno zvest svoji globoki ljubezni do svojega naroda. Že leta 1904 so izšle v Ljubljani njegove »Poezije«, nato pa je bil premor, ki mu je bil potreben za veliko dozorevanje v obeh smereh, v narodni in literarni.

Živo se je zanimal za narodnostne razmerja na Štajerskem in Koroškem. Vzdrževal je stike z narodnimi delavci, literati in umetniki, tako da je bil sproti obveščen o življenju in trpljenju našega ljudstva pod Avstrijo na tem narodnostnem področju.

Med prvo svetovno vojno je kot aktivni častnik bil na fronti v Galiciji. V tem času so se rodile mnoge pesmi, ki jih je takrat objavil »Ljubljanski Zvon«, pozneje pa so prišle v njegovo drugo zbirko »Kritica mojha«.

Ko se je že rušila avstroogrska fronta in je razpadala monarhija Habsburžanov, je konec oktobra 1918 bil major Maister v Mariboru. V sporazumu s takrat ustanovljenim Narodnim svetom za Spodnjo Štajersko je začel takoj zbirati slovenske prostovoljce in jih organizirati v vojaške enote. Narodni svet ga je imenoval za generala in poveljnika Maribora in vsega štajerskega obmejnega področja. Vse, kar je na severni meji čutilo narodno in se je zavedalo zgodovinske važnosti takratnih usodnih dni, se je zbralo v Maistrovih vrstah. Hrabro je kot major osebnost ugnal 9 pri njem zbranih nemških polkovnikov in podpolkovnikov, poveljnikov takrat v Mariboru še štaciniranih vojaških oddelkov nemške garnizije, jih z njihovimi oddelki odpravil prek

meje. S peščico svojih prostovoljcev je v bliskoviti akciji razorožil daleč močnejšo nemško zeleno gardo in tako postavil nasprotnike pred dovršeno dejstvo. S temi in še poznejšimi hrabrimi dejanji generala Maistra in njegovih prostovoljcev je bila pripadnost Maribora in vsega slovenskega ozemlja na severu Slovenije dokončno odločena v našo korist. Nobeni poznejši poskusi in prizadevanja naših narodnih nasprotnikov, da bi bodisi z orožjem ali z intrigami na mirovni konferenci v Parizu spremenili po generalu Maistru in njegovih borci ustvarjeno stanje na tem področju, niso imeli uspeha.

Še živeti borci za severno mejo

bodo 27. julija letos z odkritjem spominske plošče na Uncu, kjer je pred 35. leti umrl, počastili spomin njihovega tako ljubelega jim poveljnika in obnovili prisego, ki so mu jo dali ob njegovi oporoki, da se nikdar več ne smejo povrniti časi, ko so bili Slovenci podložni peti tujci, ki so jim na lastni zemlji gospodovali.

Spominskega slavlja na Uncu pri Rakeku se bo udeležilo veliko število borcev za severno mejo iz vse Slovenije, sodelovala pa bo tudi naša vojska z izstrelitvijo častne salve, združenje borcev NOV, zastopstvo občinske skupščine Cerkljanske, katere predsednik je prevzel pokroviteljstvo nad proslavo, posebno obeležje slovesnosti pa bo dala udeležba predsednika republiškega odbora ZZZ NOV Slovenije, Janka Rudolfa, predstavnika republiške konference SZDL, Jožeta Rusa in še drugih vidnejših predstavnikov našega političnega in kulturnega življenja.

Proslavo organizira mestni odbor Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918-1919 v Ljubljani. FRANC STAUDEKAR

„Rentgenski“ pregled raket

S pritiskom na gumb je operator vžgal motor raketne prve stopnje. Sekundo ali dve kasneje se je raketa vrste »zemlja-zrak«
že odlepila od lansirne rampe. To je zadnja operacija zelo zapletenega postopka. Pred izstrelitvijo pa je treba opraviti še vrsto opravil, ki zahtevajo mnogo znanja, prizadevnosti in natančnosti.

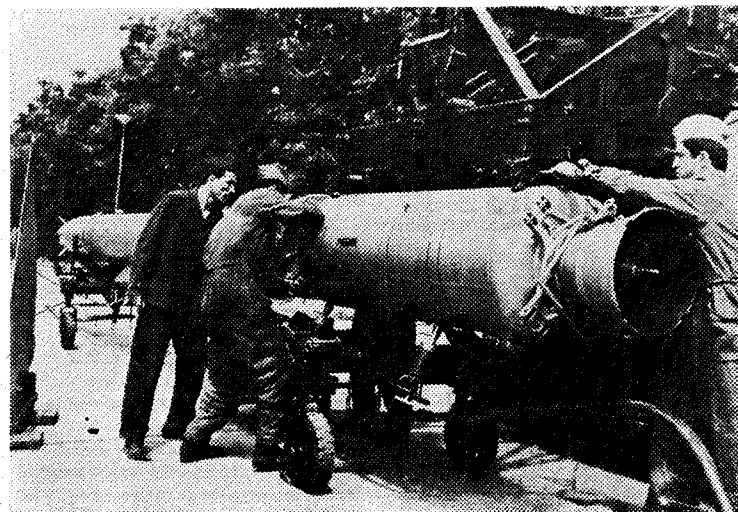
Vsi sestavni deli protiletalske raketne enote lahko delujejo zelo natančno in hitro, pa se vendar utegne zgoditi, da raketa ne bo priletela v radarski snop, ki naj bi jo popeljal do cilja, ali pa bo običajala že na lansirni rampi in ne bo vzletela.

Da se kaj takega ne bi moglo pripetiti, mora dobiti raketa, preden jo pripeljejo na izstrelišče, od komandanta raketno-tehnične enote »izhodno vizor«.

Podpolkovnik Vaskrsija Ristić, komandant neke raketno-tehnične enote, bo »dokumente«
raketne enote s tem potrdil, da jo lahko uporabijo v bojne namene, šele potem, ko bodo vojaki in poveljniki (delavci, tehniki in inženirji) v za zdravje nevarnih okoliščinah natančno opravili svoj posel.

V raketno-tehnični enoti so rakete razstavljene. Niso še napolnjene s pogonskim gorivom in raznimi kemikalijami, v bojnih glavah pa tudi še ni detonatorske steze. Vsak njihov del je prišel iz tovarn v posebni pošiljki z vsemi potrebnimi potrdili, da je uporabljen. Čeprav so pri sestavljanju rakete zelo natančni, pregledajo pri tem še vsak njen del posebej. Posebno pozornost pa posvečajo elektronskim napravam, ki so vgrajene v drugo stopnjo rakete.

Ekipa za pregled in preskušanje rakete bo kontrolirala vsak blok

najprej z »avtonomnim preverjanjem«, nato pa bo s »kompleksnim preverjanjem«
preskusila, kako delujejo vsi deli skupaj. Med obiskom raketno-tehnične enote smo videli, kako ekipa za kontrolo in preskušanje rakete s kapetanom Miroslavom Ignjatovičem na čelu z elektronskimi napravami ugotavlja tudi to, kako bi se raketa obnašala med pripravami za izstrelitev, po izstrelitvi in ob aktiviranju radijskega vžigalnika. Med »rentgenskim«
pregledom raketne elektronike mora vsak član ekipe delati zelo natančno in hitro (zakaj v čim krajšem času je treba pripraviti čim večje število rakete). Vsako pomanjkljivost takoj odstranijo, popravijo pa tudi okvare elektronskih naprav.

Rakete pripravljajo za bojno uporabo po verižnem sistemu. Ekipa imajo nalogo, da sestavijo posamezne dele (stabilizatorje in

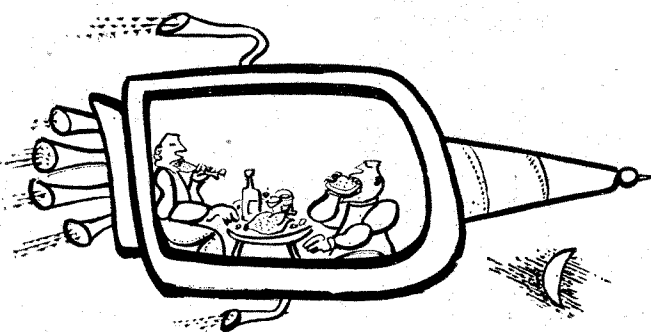
krila, prvo in drugo stopnjo, bojno glavo), da pritrdijo detonatorsko stezo v bojno glavo in da napolnijo raketo z gorivom in zrakom. Vsaka ekipa in vsak njen član ima natančno določeno nalogo, kaj naj stori in koliko časa lahko za to delo porabi. Naj omenimo, da merijo čas z minutami. Največ časa porabijo za pripravo rakete na delovnem mestu, kjer avtonomno in kompleksno preskušajo delovanje elektronike.

Opravljenost vsake ekipe vpišejo v posebno knjižico, raketne sestavne dele pa plombirajo, da bi tako vedeli, če je vse v redu sestavljeno in kdo je kaj delal pri sestavljanju in preverjanju rakete. Navzlic temu pa pred izstrelitvijo le ni mogoče vsega prekontrolirati in prav to lahko slabo vpliva. Če na primer raketo napolnijo s komprimiranim zrakom, ki vsebuje preveč vlage, se utegne zgoditi, da je ne bo moč izstreliti. Če pa je radijski vžigalnik preveč ali premalo občutljiv, potem raketa ne bo dosegla najboljši učinek. V primeru, če bi v raketine rezervoarje nalili preveč goriva, se lahko zgodi, da bo med poletom odpadel pokrov na rezervoarju.

V raketno-tehnični enoti pri delu tako hite, ko da bi bili na položaju in ko da bi jim pokalo nad glavami, toda navzlic temu so zelo natančni. Paziti morajo, da jim ne pade na tla niti kaplja struene pogonske snovi. Ker pa je moštvo zelo dobro izurjeno, ker so pri delu pazljivi in ker je pri njih zelo razvit čut odgovornosti, se v tej raketno-tehnični enoti od nje ne ustanovitve pa do danes še ni zgodilo, da bi bil kdo poškodovan ali pa da bi kdaj postavili na položaj kako neuporabno raketo.

NARODNA ARMIA

Izposojena karikatura

Jugoslovanski »Apollo«

Kako so hoteli nacisti ubiti »troje velikih«

Operacija „Dolgi skok“

Nad Walterja Schultza se je sprivil tudi neki nemški tajni agent: imel ga je za izdajalca. Toda v ostrem spopadu je bil Schultz hitrejši in močnejši, tako da je nasprotnika ubil. Potemita-kem je bil položaj v njegovih rokah in operacija »Dolgi skok« je bila obsojena na polom, še preden naj bi se začela.

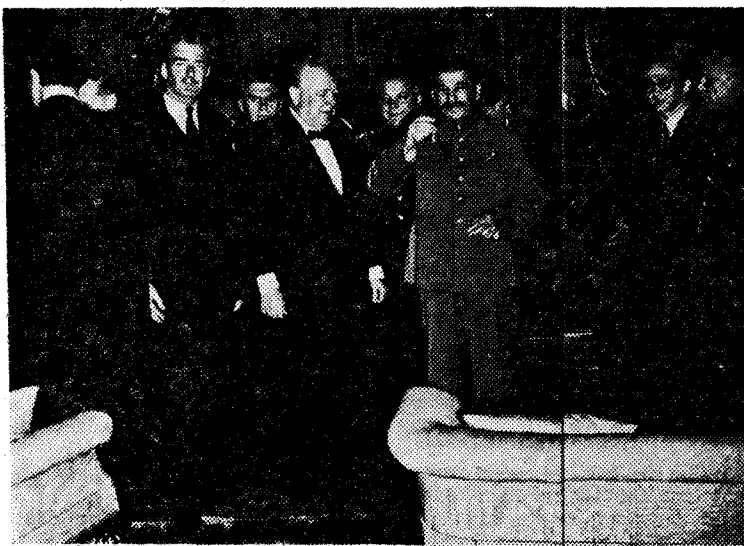
Ponoči 25. julija — nekaj ur pred prihodom Stalina v Teheran — so sovjetski agenti aretirali kakšnih šestdeset nemških komandosov. Vse so presenetili v posteljah. Dan kasneje so sovjetski lovci napadli nemška junkerja, ki sta priletela iz Berlina in na katerima so bili novi komandosi in orožje. Sovjetski lovci so ju napadli, brž ko so ju zagledali nad perzijskim ozemljem. Enega so sestrelili, enega pa prisilili, da se je obrnil nazaj.

Aretacji se je izognila le ena nemška patrolja: šest mož, ki jim je poveljeval polkovnik Holten-Pflug. S pomočjo nekega vplivnega perzijskega politika so si prizadevali, da bi zbrali toliko domačih najemnikov, da bi sami mogli izvesti atentat na Stalina, Roosevelta in Churchilla. Vendar niso imeli sreče in kmalu so se znašli v rokah zavezniških tajnih agentov. Tokrat zasluge za njihovo aretacijo ni imel major Schultz, marveč neki pustolovec, nekdanji rokoborec Misbah Ebtehaj, na katerega so se obrnili Nemci, ker so mislili, da jim bo priskrbel varno zavetišče. Ebtehaj pa jih je za 20.000 funtov prodal ameriški tajni službi.

Komandose so prijeli dan pred odhodom Stalina, Roosevelta in Churchilla: 2. decembra, ko so pilili zadnje podrobnosti načrta za atentat, ki naj bi se po njihovih mislih pripetil v bližini letališča.

Pet dni — od prihoda zavezniških voditeljev pa do njihovega odhoda — so bili ti nemški komandosi večna mraza zavezniške obveščevalne službe. V Teheranu so uvedli posebne varnostne ukrepe. Od 27. novembra do 3. decembra je bilo sovjetsko veleposlaništvo, ki so ga izbrali za sedež konference, zastraženo s tanki in do zob oboroženimi vojaki, ki niso pustili nikogar blizu. Menijo, da je bilo v bližini sovjetskega veleposlaništva najmanj tri tisoč vojakov. Zaradi varnosti so tudi sklenili, da bo ameriški predsednik Franklin Delano Roosevelt stanoval v sovjetskem veleposlaništvu, samo da se mu ne bi bilo treba dvakrat na dan voziti v mesto. Churchill pa je ostal v britanskem veleposlaništvu, ki je bilo tik sovjetskega.

V varnostni službi je bila ena sama vrzel, ki pa je. Nemci niso znali izigrati. Zgodilo se je 27. novembra: tedaj je britanski predsednik vlade prišel v Teheran in njegova varnostna služba ga je ta-

Ob rojstnem dnevu britanskega premiera Winstona S. Churchilla so v Teheranu priredili sprejem. Na sliki: Stalin nazdravlja slavlencu.

ko rekoč Nemcem postavila za tarčo. Takole je pozneje pripovedoval stari britanski državnik: »Veleposlanik je prišel pome s svojim avtomobilom in z letališča sva se odpeljala proti sedežu naše delegacije. V bližini mesta je bila cesta polna vojakov iranske konjenice. Za vsakega zločinca je bilo jasno, da je v Teheran prišla pomembna osebnost, pa tudi pot, po kateri naj bi se peljala ta osebnost, je bila jasno nakazana. Policijski avtomobil, ki se je peljal kakšnih sto metrov pred nami, je naznanjal naš prihod. Vozili smo se počasi. Nikakor se ne bi mogli braniti pred dvema ali tremi oboroženimi ljudmi, ki bi nas hoteli napasti. Ko smo se pripeljali na ovinek pred našim veleposlaništvom, je v prometu nastal zastoj, tako da smo stali tri ali štiri minute. V nas je strmel množica presenečenih Perzijcev. Vendar se ni nič zgodilo.«

Za Roosevelta je bilo dosti boljše in učinkoviteje poskrbljeno. Predsednikov avtomobil, ki je peljal na sovjetsko veleposlaništvo, so spremljali štirje džipi, oboro-

ženi s topovi. Vendar pa v avtomobilu ni sedel Roosevelt, marveč Bob Holmes, agent tajne službe. Roosevelt pa se je peljal po stranski cesti in v drugem avtomobilu, ne da bi kdo to opazil.

Konferenca je trajala od 28. novembra do 3. decembra 1943. Potem so zavezniški voditelji odpotovali iz Teherana. To je bil spet hud dan za zavezniške varnostne službe. Stalin se je pripeljal na letališče v varstvu tankov, Roosevelt v spremstvu s topovi oboroženih džipov, Churchill pa se je domislil zvijače, ker se je v Teheran pripeljal tako nezavaran. Ukazal je, naj njegov avtomobil spremljajo agenti na motornih kolesih, sam pa se je usedel v razmajan avtomobil. Na strehi avtomobila sta bila z vrvoj privezana dva stara pletena kovčka. Obljubil je tudi, da med vožnjo ne bo kadil: v tistem starem avtomobilu in brez cigaret ga ne bi nihče prepoznal.

Tako so se Stalin, Churchill in Roosevelt izognili atentatu. Operacija »Dolgi skok« je propadla. Konec

Razgovor s predsedniki ZB in VVI

Zveza združenj borcev NOV občine Maribor je pripravila pred kratkim razgovor s predsedniki ZB in VVI. Trinajdeset predstavnikov ZB in VVI in člani občinskega odbora ZZB NOV so govorili o polletnem delu občinskega odbora in o novih predpisih za borce.

Iz poročila tajnika občinskega zbora ZZB Marjana Dolencea povzemamo, da je imelo predsedstvo tri seje, tolikokrat se je sestalo tudi celotni občinski odbor in da so na treh sejah obravnavali probleme ZB in VVI. Na sejah so razpravljali tudi o vseh

proslavah, ki so jih letos priredili na območju občine Maribor. Razen tega so opravili popis vseh tistih borcev, ki še vedno nimajo urejenega stanovanjskega vprašanja ali pa potrebujejo posojilo za graditev, preureditev ali za dograditev stanovanjske hiše. Takih proslavcev je na območju občine Maribor 684. V tej zvezi velja opozoriti na to, da je pri tem doslej veliko storil občinski odbor ZZB NOV občine Maribor. Ta ni le na prizadevni način skupaj z občino Maribor reševal stanovanjska vprašanja borcev ampak je tudi pomagal, da so posamezni tovariši dobili za gradnjo hiše potrebno zemljišče.

Na posvetovanju so ugotovili, da ZB posredujejo občinskemu odboru objektivne predloge za tovariše, ki so potrebni priznavalnine in za študijsko pomoč otrokom borcev. Ko so govorili o programu dela SZDL so zahtevali, da naj v to vključijo tudi organizacijo ZZB in VVI. To pa za to, da bi bila ta organizacija ne le seznanjena s posameznimi problemi ZZB in VVI ampak, da bi o tem vodila tudi posebno skrb. K temu naj bi pritegnili tudi občino Maribor. Opozorili so tudi, da se precej ukvarjajo z zaposlitvijo otrok borcev.

Na občinskem odboru so letos reševali 90 vlog za priznanje posebne delovne dobe. Od teh so rešili 60 primerov, ostale so predlagali v dopolnitev ali pa so jih zavrnil kot neutemeljene.

Torpedni čolni - pomembno orožje

Med več kot 20 vrstami različnih vojniških ladij za borbene in pomožne naloge, ki so zdaj v vojnih mornaricah raznih držav, imajo borbeni čolni poseben pomen in vlogo. Mednje štejemo raketne čolne, torpedne čolne in topničarke.

V mornaricah število borbenih čolnov stalno narašča, pa tudi njihova kakovost je vedno večja. Samo v letu 1967 do 1968 so v ladijske registre vpisali 1380 borbenih čolnov, od tega okoli 100 raketnih.

Borbeni čolni so učinkoviti posebno v manjših, zaprtih morjih in v morjih z zelo razčlenjeno obalo. Med taka morja spada naša Jadransko morje, Baltsko morje, Egejsko morje itd. Prav tako so taki čolni zelo uporabni ob obalah, kjer sovražnik nadzira morje z letali s kopnega. Hitri borbeni čolni so namreč zaradi okretnosti dokaj nezanesljiv cilj za letalske bombe, rakete ter strojnične in topovske izstrelke iz letal.

Zaradi teh lastnosti so borbeni čolni v vojnih mornaricah velikih držav glavna sila obalne obrambe, v večini mornaric manjših držav pa so tudi glavna udarna sila mornarice sploh.

Zaradi velike brzine, ki jo imajo, je moč bojnega čolna zlahka razsredotočiti in jih po potrebi spet hitro zbrati. So pa tudi majhni in jih je zato lahko skriti.

Čeprav so majhni, imajo borbeni čolni razmeroma veliko ognjeno moč in lahko na sovražnika v zelo kratkem času izstrelijo razmeroma veliko zalogo streliva.

Po II. svetovni vojni so nove izume v elektroniki in pogonskih sredstvih najprej začeli uporabljati za velike ladje kot so letalono-silke, križarke, rušilce itd. Toda kaj kmalu so jih začeli prilagajati tudi za manjše ladje. Razumljivo je, da so pri tem največ naredile vojne mornarice, ki imajo med plovničnimi objekti največ borbenih čolnov.

Tako so počasi borbene čolne tako izpolnili, da se lahko zoper-

stavijo tudi največjim vojnim ladjam in posebej opremljenim letalom. Sodobne rakete »ladjaladja« in torpedi, ki sami poiščejo cilj omogočajo napade na sovražnikove ladje tudi z večjih razdalj, kjer večje ladje ne morejo uporabljati svojega močnega topništva. Tako so tudi manjše vojne mornarice, ki so sestavljene predvsem iz borbenih čolnov, sposobne braniti obalo svoje države pred mnogo močnejšim sovražnikom.

Borbeni čolni se delijo na raketne, torpedne in na topničarke.

Raketni čolni so najmanjša vrsta borbenih čolnov. Pojavili so se nekako pred desetimi leti. Oboroženi so z raketami »ladjaladja«, ki lete razmeroma daleč, imajo dokaj blago krivuljo leta in veliko rušilno moč. Z njimi lahko borbeni čolni uniči sovražnikovo ladjo na skrajnih mejah možnosti dosega radarjev, nekako na 35 do 40 km daleč.

Junija 1967 je raketni čoln mornarice ZAR z raketo »ladjaladja« potopil izraelski rušilec »Eilat«. To je bil prvi veliki uspeh raketnih čolnov in raketne oborožitve v sodobnih razmerah.

Seveda morajo imeti raketni čolni, če hoče posadka z raketami točno zadeti dokaj oddaljene cilje, učinkovite elektronske računanje in sredstva za odkrivanje ciljev.

Z obrambo pred letali imajo raketni čolni avtomatske topove in težke mitraljeze. Omeniti je potrebno, da lahko opravlja raketni čoln glavne naloge rušilca, da znaša njegova brzina do 40 vozlov in da lahko deluje od 400 do 1000 morskih milj daleč. Klasični rušilec pa je 8 do 10 krat dražji kot raketni čoln, njegova raketna moč pa 6 do 8 krat manjša.

Torpedni čolni so se pojavili že med I. svetovno vojno. Kot že ime samo pove, so oboroženi predvsem s torpedi. Po ladijskih registrih jih je v vojnih mornaricah nad 1000. Naša država je po številu teh čolnov na tretjem mestu za SZ in Kitajsko.

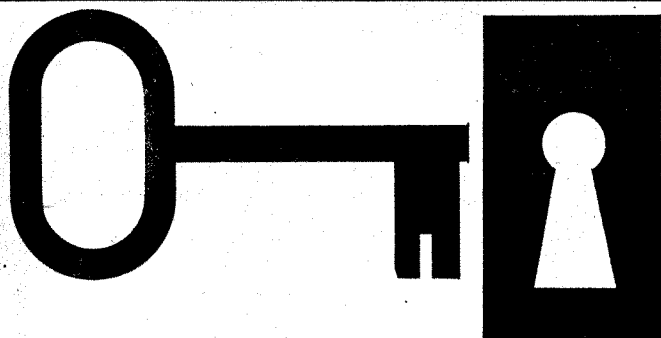
Kot zelo učinkovite jih več ali manj vse vojne mornarice pospešeno uvajajo v oborožitev in ne preostano izpolnjujejo. Benzinske motorje zamenjujejo s dizelovimi ali turbinskim ter s tem povečujejo njihovo odpornost in neranljivost. Oboroženi so s 4 do 6 torpedi, ki sami iščejo cilj, avtomatičnimi topovi in težkimi mitraljezi.

Topničarke so vojne ladje, ki imajo za glavno oborožitev topništvo. Namenjene so za napade na manjše vojne in trgovske ladje. V sodelovanju z letali in borbenimi čolni pa lahko napadajo tudi posamezne objekte ob sovražnikovi obali ali v bližnjem zaledju. Lahko bi jih imenovali tudi ploveče baterije. Navadno so oborožene z enim ali dvema topovoma kalibra do 40 mm ter dvema do štirima cevema za spuščanje torpedov, oziroma tremi topovi ali dvema topovoma in rampo za izstreljevanje raket kalibra 105 mm. Razen tega jih lahko v 8 do 10 urah preuredijo v polagalce min, ki so zaradi svoje brzine zelo učinkoviti pri polaganju min ob sovražnikovi obali ali na dobro nadzorovanih in branjenih pomorskih poteh. Ena topničarka lahko nosi 8 do 10 min.

Zadnje čase so se pojavile tudi topničarke, ki so oborožene z raketami »zemlja-zrak«.

V naši vojni mornarici imamo vse tri vrste borbenih čolnov z zelo usposobljenimi posadkami.

VELJKO ČUČKOVIČ

PROTI RJI

WD-40

Oglašujte

v TV-15

Izdajalec

Včasih je prav lepo zaživeti tudi v spominih. Posebno, če so to spomini na uspehe in zmage, s katerim so kronane žrtve in trud posameznikov v narodnoosvobodilni borbi. Pred seboj vidiš dogodke, čutiš mrtve in žive povezane z njimi, ki so kot biseri nanizani v venec človeških usod, nad katerimi se še danes stiska srce, ali pa jih obdaja tudi svetloba in vedrina.

Toda za nami se vlečejo spomini tudi na take dogodke, ki jim na vprašanje »zakaj« ni odgovora, in označujejo posameznika kot bolno, gnilo tvorbo hlapčevstva in zablod, in nihče jih ne more izbrisati, četudi bi jih nekateri morda radi...

V ta okvir sodi tudi osvobodilni dogodkov, ki jih je izpovedal aktivist FRANJO iz Jedrti.

Morda ni niti važno kje in kdaj se je to dogajalo, kdo je bil udeležen, važnejša je ugotovitev, kakšno množično tragedijo ustvarja katerokoli izdajstvo v času, ko se domovina v smrtnih krčih zviža v sovražnikovih krempljih. In zato bi bilo morda prav, da bi tisti, ki danes obravnavajo bodočo obrambo domovine, pokazali tudi na take odklone. Četudi so okoliščine, v katerih se dogodki izdaje odvijajo, lahko različne, se tako dejanje z ničemer ne more opravičiti, najmanj pa takrat, kadar se izdaja za ceno gnotne koristi.

In o strahotah takega izdajstva nam bo v nadaljnjih vrsticah pripovedoval aktivist Franjo:

V jesenskih mesecih leta 1941 sem se spoznal s terenskim kurirjem Gvidom Pavličem, ki je bil doma iz Hrastnika. Prihajal je večkrat skozi Dol, Marno, Jesal kot kurir pri mnogih ljudeh, drt in Zgornjo Rečico ter se oglatko tudi pri meni; širil je propagando ter prirejal tajne sestanke.

V januarju leta 1942, malo pred svojo aretacijo, se je spet mudil v moji hiši. Bil je vedno lepo oblečen, na prsih je v zaščito svojega tajnega dela nosil včasih celo znak Heimatabunda, a pod suknjo je bil dobro opremljen z orožjem. Takšen je vedno lahko

stopil v vsak urad in javni prostor, ker ni izgledal prav nič sumljiv. Za vsak primer pa je imel pripravljeno orožje.

Ta dan pride v Jedrti tudi deset nemških orožnikov v patroljo. Ustavijo se pred mojo hišo, jaz pa imam v hiši kurirja Pavliča! Srce mi bije kot še nikoli. Kaj bo, če pridejo k nam? Pavliču svetujem, naj pobegne pri zadnjih vratih v gozd, da ga ne dobi. On pa pravi: »Nikamor ne pojdem. Orožje imam, da jim posvetim!« Napetost in strah sta zavlada v hiši. Kaj se bo zgodilo z nami? Končno so Nemci le odšli proti Laškemu. Globoko smo se oddahnili.

Nekaj dni po tem dogodku se je oglasil pri meni znanec, takrat še sodelavec Osvobodilne fronte. Pripovedoval sem mu o preživljenem strahu. Tudi on mi je zaupal nekaj novic in odšel.

Pavlič je prišel k meni še dvakrat ali trikrat, nato je bil aretiran v Trbovljah. Kot mučenik je končal svoje življenje, vendar ni ničesar izdal. Za OF smo delali dalje. Prihajali so novi kurirji in parizani. Kot krojač sem marsikomu kaj zašil in ga podprl s kruhom ali z denarjem. Nekega dne meseca novembra 1942 pa sta nas prevzela groza in strah. Iz Rečiške doline in Jedrti so začeli seliti družine ustrelenih kmetov: Ivana Primona, Jerneja Koširja, Krempuša, Dolfija Krašna, Napreta, Košiča in še drugih. Njihovi očetje ali sinovi so bili ustreljeni po izdajstvu nekdanjega sodelavca OF in njegove žene.

Do drugega izdajstva je prišlo 5. novembra 1942, ko je gestapo aretiralo okrog 40 starih in mladih ljudi. Omenjenega dne okrog ene ure popoldne so pripeljali šestdeset ljudi v Laško. Ko smo stopili v celico števil. 6, je bilo v njej že več zapornikov pripeljanih iz Trbovelj, med njimi Barlič, Žerko in Zohar iz Zagorja.

Vprašali so nas, od kod smo. Povedali smo jim, da smo šestdeset ljudi in da ne vemo, zakaj so nas aretirali. Takoj so nas vprašali, če smo bili povezani tudi z M., ker ta izdaja. »Mi smo bili skupaj z njim zaprti v Trbov-

ljah« so dejali. Primon in Košič sta bila krvavo pretepana in že odpeljana v Maribor, njemu pa je gestapo pripeljal le eno ali dve klofuti okrog ušes, nato pa je prosil za papir in svinčnik. Pisal je dva dni skupaj. Saj jih pride še dosti, dosti za vami!

Tako so nam pravili Trboveljčani. In res, okrog štirih popoldne zazvonil zvonec pred zapornikom. Jetniški paznik Kopač teče na dvorišče odpirat vrata. Gestapo je pripeljal okrog 40 ljudi, samih Rečičanov, ki jih je izdajalec pomagal aretirati. Preplašeni smo gledali in se spraševali, ali je mogoče, da se je kdaj rodil človek, ki povzroča našim ljudem toliko gorja. Pretresen sem molčal in mislil na drage starše, ženo, otroke, brate in sestre. Kaj bo z družino, ako me ustrelijo? Srce mi je stiskalo tesnoba, stemnilo se mi je pred očmi, vendar le za trenutek. Stresel sem glavo, zbral svoje misli. Pogum! Rajši v smrt, kakor pa izdati človeka in biti izdajalec lastnega naroda! Okupatorja sem od prvega dne smrtno sovražil.

Dokler je gestapo z izdajalčev pomočjo zasliševal zapornike v Trbovljah, je bilo v laških zaporih dokaj mirno. Celotno pazniki so se v Trbovljah bali izročiti zapornikom pakete, da bi to izdajalec videl.

Minilo je kakih osem do deset dni in trboveljski gestapo se je pripeljal z izdajalcem v Laško in začel zasliševati. Pred celico vsakega zapornika so se ustavili jetniški pazniki, gestapovec in izdajalec. In tako je paznik zaklical tudi moje ime s pripombo — na zaslišanje — ! Paznik Kopač me je pustil v sobi gestapovca Kala, poleg njega sta sedela izdajalec in tolmač Pop iz Hrastnika. Gestapovec in tolmač sta odložila zapetni uri, slekla suknjica in zavijala rokave.

Mučenje je trajalo od pol osme do trinajste ure popoldne. Vprašanje, če sem poznal kurirja Pavliča, sem ostro zanimal. Dobil sem nekaj krepkih klofut, da mi je zazvonilo v ušesih in sem padel s stola. Vse sem zanimal, karkoli so me vprašali. Za vsako besedo so me trpinčili, padel sem iz kota v kot, metali so me v zid in stolčki v tla, ter spet postavili pokonci. Karkoli sem jim odgovoril, jih ni zadovoljilo. Udarci v brado, v želodec, po glavi in drugam so se nenehno nadaljevali. Med tem groznim zasliševanjem in mučenjem se je izdajalec sprehajal po sobi in si smehljal se dal prst na čelo, čes, da sem neumen, ker ne priznam. Krepko je korakal po sobi, držal roke na hrbtu in pokal s prsti. Imel sem občutek, da hoče s temi gestami, ki so bile karaktrične za gestapovce, nakazati veljavo, ki jo ima pri njih. Stopil je predme rekoč: »France, kaj lažeš, priznaj rajši vse, kaj se pa pustiš pretepati! Saj sem tudi jaz vse priznal in bom dobil na Poljskem hotel in posestvo. To dobiš lahko tudi ti. Tukaj zaradi »banditov« itak ne morem več biti.« Molčal sem...

Tako sem bil pretepen, da mi je meso odrevenelo in so mi zatekale krvave podplutbe. Bil sem ves krvav in glava mi je bila tako otekla, da sem komaj malo videl. Medtem je prišla v sobo tudi izdajalčeva žena. Odšli so z njo na hodnik in se čez kakih pet minut vrnili brez nje. Gestapo me je obtoževal vsega, kar je bilo res. Dal sem Pavliču mnogokrat kosilo, denar Ivanu Primonu, šival sem Pavliču obleko in tudi drugim partizanom. Da, prav vsega se je spomnil izdajalec.

Tolmač mi je dal pero, da bi podpisal svoj zagovor, katerega je bilo komaj pet vrstic. Hočem ga podpisati. Takrat pa skoči izdajalec predme in gestapovec ter zavpije: »Halt!« Da si prst na čelo in nadaljuje: »Nismo še gotovi! Povej, France, kako je bilo tistikrat, ko sta bila ti in Padar pri meni leta 1941 in sta oba s Pavličem politizirala in skupaj z njim odšla domov! Pa še to povej, kako te je bilo strah, ko si imel Pavliča v hiši skritega, pred hišo pa je stala desetčlanska nemška patrolja! Tudi to povej, povej!«

Govoril je vse to, za kar ga ni

nihače vprašal in česar do tedaj ni nihče vedel.

Moje trpljenje se je začelo na novo in mučili so me, grozotno mučili...

Po trinajsti uri popoldne so me prenesli v celico vsega podplutega, da nisem mogel ležati na nobeni strani, moja glava ni bila več podobna človeški. Čez nekaj minut se je vrnil paznik Kopač in me premestil v celico številka pet. Menda zato, ker so se me vsi zaporniki preveč ustrašili. Strahotno sem bil pretepen, izmučen, ves krvav. Drugim v opomin.

Drugo jutro se mi na hodniku, kjer sem s težavo stal, približa izdajalec in pravi: »Kar si včeraj na zaslišanju govoril, ni vse skupaj nič. Se enkrat boš zaslišan. Pridejo tudi še tvoja žena, svakiinja in vajenec. Pride tudi tvoj brat Lojze, pri njem je ležal ranjen partizan, zdravi pa ga je dr. Čede.«

»Ničesar ne vem,« sem odgovoril. Zgrozil sem se, da, dr. Čede je zdravil partizane, tudi to sem vedel...

Za menoj sta bila še zaslišana Ivan in Konrad Kajtna, ki sta izjavila, da sta po izdajalčevem nalogu sodelovala pri napadu v Hudi jami. Oba sta namreč že bila opozorjena od sozapornikov, kdo izdaja. Nato je gestapovec Laiber nadržal tudi izdajalca in izgubil zaupanje vanj. Kasneje, ko smo odšli vsi zaporniki na petminutni sprehod na dvorišče, je izdajalec ostal v preiskovalni sobi in si malo narezal žilo na roki. Ko pa je uvidel, da bi počasi vendar lahko izkrmavel, se je prijel za žilo in začel klicati na pomoč. Računal je, da ga bodo prepeljali v bolnišnico potem pa bo vojne itak kmalu konec. Prve njegove žrtve so bile že postreljene, za nas druge pa je bil gotov, da smo sedaj na vrsti in potem bi ne bilo prič.

Obrnilo pa se je drugače. Tudi sam se nam je moral pridružiti na poti v Stari Pisker v Celje.

V Celju so vsi obrtniki, razen mene lahko govorili z ženami, da so se domenili glede obrtnega poslovanja doma. Le meni je bilo to odklonjeno, ker sem bil tako grozno izmalichen, da me zunanji svet ni smel videti; niti žena bi me ne spoznala več.

Po šestih tednih so nas Laščane in Celjane odpeljali v mariborsko jetnišnico. Strašen je bil pogled na ta premikajoči se sprevod zapornikov v Mariboru. Policisti so nas spremljali na obeh straneh. Na tej nikoli pozabljeni poti so go-

vorile le oči. Videli smo ljudi, ki so z ljubečim pogledom sočustvovali z nami. Nekateri pa so nas zasmehovali in uživali. Do takrat so iz Maribora že izgnali tisoče zavednih Slovencev in po ulicah so se šopirili hitlerjanci v zmago-slavlju.

Na hodniku mariborskih zaporov smo se ustavili. Takoj nato so nas kakih sto postavili na strelišče, kjer so na plankah še viseli lasje in koža, po snegu pa je odtekala kri žrtev, ustrelenih pred nami...

Iz kota nas je gledalo mnogo krst, pripravljenih za nas.

V to grobno tišino, v tem grozotnem, tihem obupu, kjer so se trgale poslednje misli človeka in padale v brezno do kraja razgaljene-ga hitlerjevskega zverstva, je zavpil izdajalec: »Rešil sem z anonimnim pismom komandirja werkschutzv Haubeja itd. itd.« Toda policija se na to ni več ozirala, morda je bil izdajalec celo njej že priskuten.

Zalostnih, težkih občutkov, ki jih je vsak izmed nas imel tu na strelišču, ni mogoče izpovedati...

Med gestapovci zaživi pogovor, eden izmed njih se glasno zasmehuje in vrti v roki orožje. Čez nekaj časa se obrne k našim mrtvaškim vrstam in nenadom izda nov ukaz: »Vsi nazaj v zapore!« Nekateri izmed nas so morali pazniki suniti, da smo se sploh premaknili, saj smo v sebi že obračunali z življenjem. Razdelili so nas po celicah. Mene in Štokovnika je porinili v celico, ki je bila že prenapolnjena s sotrpini iz raznih krajev. Starešina te sobe, je pripomnil: »Pri zadnjem streljanju so jih iz te sobe vzeli največ, mogoče ne bomo dolgo tako na tesnem, kar stisnita se.«

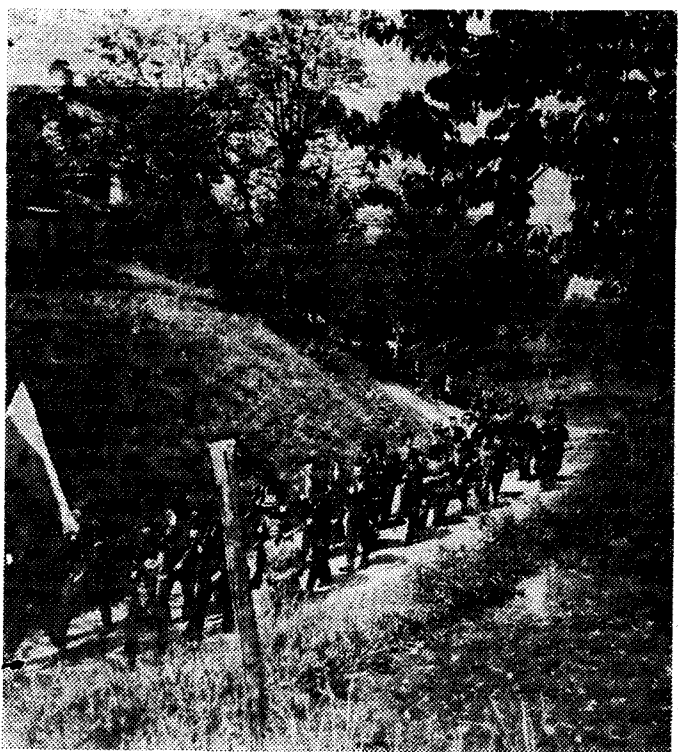
Oba znana gestapovska krvoloka Lurker in Svoboda sta nas obiskala 5. januarja in podpisala smrtno obsodbo. Takoj 6. januarja 1943 je sledilo večnevno grozotno množično streljanje. V tem času pa je Hitler pri Stalingradu doživel svoj veliki poraz, zato smo morda mi padli skozi rešeto, v taborišče Dachau. V ta strahotni kraj so nas poslali v smrt. Mnogo gorja in trpljenja in nečloveških naporov smo preživeli, usoda pa je nekaterim naklonila, da smo ostali živi. Mnogokrat se spominjam posameznih epizod tega trpljenja.

Vem, da je težko umreti, vendar za ceno izdajstva — ne bi nikoli hotel živeti.

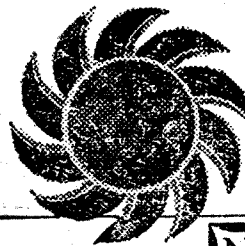
Taka je izpoved aktivista Osvobodilne fronte Franja iz Jedrti.

PAVLA ROVAN-JANA

Fotografija z vprašanjem

Tovarišica Cilka Velikonja iz Porecaga 128, p. Sečovelje nam je poslala k fotografiji, objavljeni v 26. številki »TV 15«, naslednje pojasnilo: »Mislim, da je bila fotografija posneti v aprilski ofenzivi, ko so se Nemci zadrževali v Trebuši, partizani pa na Planoti. Partizani so pognali Nemce proti Idriji in utrjeni od bitke legli k počitku.« — Na sliki, ki jo objavljamo danes, je fotografska kamera zabeležila verjetno enega izmed mnogih partizanskih pogrebov; v skupini je poleg pripadnikov vaše zaščite, mobilizirancev in partizanov tudi duhovnik z ministrantom... Sporočite nam, kje in kdaj je nastala objavljena fotografija.

SONCE IN MORJE
oprema za camp
in vodne športe
čolni Metzler
pri •nama•

- za ljubitelje kampiranja je v Na-ma vsa oprema za šotorjenje: domači in uvoženi šotori, zložljive postelje, mizice, stoli in ležalniki, kuhalniki, posoda ter zračne blazine
- za vodne športe imajo v Na-ma plavuti, uvoženo opremo za podvodni ribolov ter ribiško opremo in uvožene čolne znamke Metzler z motorjem ali brez. Čolne Metzler lahko kupite še za dinarska sredstva samo v Na-ma
- novost: senčniki kombinirani z mizico in prirejeni za sušenje perila za kapaciteto pralnega stroja. Cena 420,00 din.

Kulturni obzornik

Danilo Emeršič: POZGANO MESTO

(Foto: S. Busić)

Svet svetlobe in sence Danila Emeršiča

»ČLOVEČNOST, IZRAŽENA V SVOJI NASPROTNOSTI, JE GLOBOKO V ČLOVEKU (V MENI) ZBUDILA ŽELJO PO PRAVICI IN ENAKOSTI MED NAMI VSEMI!«

Zapisano v knjigi vtisov

Slišala sem že za Danila Emeršiča, slikarja samouka, in vedela sem, da je razstavljal v Novi Gorici, Kranju, s področja uporabne umetnosti celo v Montrealu, da pa ga naša širša domovina še ne pozna in da je tudi v Ljubljani razstava njegovih del prvič na ogled. Za pogovor z njim sem imela pripravljenih le nekaj običajnih vprašanj... Doživela pa sem srečanje, ki se ga bom zaradi svežosti in iskrene nepotvorjenosti ter darežljive pripravljenosti umetnika Danila Emeršiča, da vsakomur razkrije svojo toplo človeško dušo, še dolgo spominjala.

Težko je bilo skriti rdečico sramu na obrazu ob misli, da sem si njegovo razstavo ogledala šele po mesecu dni in da bi se bilo lahko celo zgodilo, da bi šla mimo mene..., in to razstava umetniških del, ki prinaša zaradi svoje samoniklosti, edinstvene tehnike, bogastva idej in čudovite razvitosti v naš vsakdanjik prav gotovo nevsakdanje doživetje.

Kako malo pravzaprav poznamo prizadevanja drug drugega! Vedno nosim v sebi željo, da bi vsak človek vsak dan naredil nekaj dobrega za sočloveka; za dostovala bi morda le blaga beseda, iskren stisk roke ali nasmej, ki razveseljuje. To želim povedati s svojimi voščeniimi barvami.

Mislím, da vam je uspelo! »Delam za dobro ljudi, ne za svoje...«

To je edino prava pot! »Očitajo mi, da so moja dela preveč črnogleda. Dobro pogledjte, na skoraj vsakem izmed njih je prisoten tudi žarek svetlobe. To je upanje...«

Pozorno sem pogledala in res, na vsaki sliki je njegova roka narisala drobce svetlobe. Da bi le bil vedno večji in svetlejši, sem zaželela; od upanja se da konec koncev tudi živeti.

Štiriinštirideset del Danila Emeršiča je razstavljenih v Viteški dvorani Križank. Tu so »šahli«, pa mesto v mraku, kraterji, skale in požgan gozd, tu in tam negibna silhueta človeka, porušeno mesto, ribe... Zdaj pravi, da bo začel iskati bogastvo svetlobe pod morsko gladino, pred kratkim pa je odkril nov vir navdiha: človeško anatomijo in raztelesenje.

»Z razkrojem želim zaustaviti razkroj in opozoriti zdrave ljudi, da bi znali ceniti svoje bogastvo.«

Kaj vas kot umetnika — likovnega ustvarjalca najbolj

● vznemirja, »Sebičnost in samoljubnost človeka, to je dajanje prednosti koristim pred splošnimi in osredotočenju vsega na svoj »jaz« ter — duševni razkroj človeka.

● vznejevolji

»Neenakost! Prični in ustvarjalni ljudje imajo od svojega dela vedno manj koristi; vse preveč je pa tistih, ki se redijo na žuljih le-teh.«

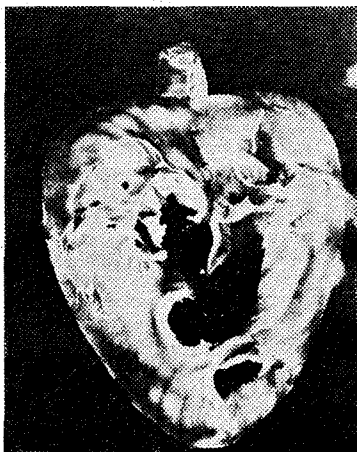
● in navdušuje?

»Zanimanje preprostih, dobrih ljudi za umetnost in srečen sem, če mi uspe zapolnjevati praznino v teh ljudeh; praznino, ki ni dostojna njihovih človeških vrednot.«

Začel je pred dvajsetimi leti, Danilo Emeršič... Zdaj je na pol poti in nič koliko časa ima še, da bo lahko s svojimi deli poskal pot do tistih, ki bi jim rad spregovoril in jim povedal, da je življenje vredno živeti!

»Le človek mora biti človeku-človek,« kot pravi sam.

Zapisala:
MILENA ŠTRAJNAR

RANJENO SRCE

(Foto: S. Busić)

„Pohorski partizan 1944“

Izšla je prva številka glasila borcev in tabornikov XI. SNOUB »Miloš Zidanšek«, ki ima naslov »Pohorski partizan 1944«. V tisočih izvodih ga je natisnil Zavod SR Slovenije za statistiko. Izdaja glasila sovpada s 25-letnico ustanovitve brigade Miloša Zidanška in toliko let je tudi, ko so v tej partizanski enoti prvič tiskali brigadno glasilo z istim imenom kot ga ima danes in z 10-letnico tabornikov Miloša Zidanška.

V glasilu, ki obsega 54 strani je objavljenih več sestavkov; nekatere so prispevali posamezni borci, druge pa taborniki. Oboji so prijetno branje. Sestavki namreč pričajo kako so preživeli borci te enote navezani na svoje tabornike in obratno ter nenazadnje veje iz njih neusahljiv vir spominov do padlih tovarišev. Razen tega lahko razberemo, da tukaj pomeni taborniška organizacija družbeno vzgojni smoter v polnem pomenu besede. Potem pa še sledijo utrinki iz taborniškega življenja. O tem je zelo lepo napisala tabornica TANJA FRANGEŽ-STRINJA:

»Težko je biti tabornik, toda neizmerno lepo. Tisti, ki ne verjame tega, naj se nam pridruži, potem se bo sam prepričal. Taborniška organizacija mi je dala prijatelje, ki so postali del mojega sveta. Brez njih bi bil moj svet prazen in žalosten.«

D. M.

TEKMOVANJE HARMONIKARJEV NA
POKLJUKI

Pesem združuje...

Izobraževalno-umetniško društvo Gorjše bo tudi letoš — 3. avgusta pri gostišču »Ob tabornem ognju« na Pokljuki — pripravilo tekmovanje starejših harmonikarjev.

Pokrovitelji letošnjega tekmovanja so: tovarna glasbil in učil »Melodija« iz Mengša, podjetje »Ljubljana-transport« in založba »Partizanska knjiga«. Leto so za tekmovalce pripravila lepa darila!

Harmonikarji pozor!

Pogoji za nastop na prireditvi so:
1. harmonikar — amater lahko nastopi le z diatončno (tako imenovano »nemško«) harmoniko brez spremljave in peja;
2. tekmovalci morajo biti starejši od 45 let;

3. izvajajo lahko le slovenske narodne in partizanske pesmi.

Do gostišča »Ob tabornem ognju« na Pokljuki bo harmonikarje — tekmovalce vozil poseben avtobus z avtobusne postaje na Bledu!

Harmonikarje bo ocenjevala posebna strokovna komisija pod vodstvom dirigenta Janeza Kuharja.

SAP—LJUBLJANA ODD. ZA
TURIZEM, Ljubljana, Titova
38

V sodelovanju z republiškimi odborom Zveze združenj borcev — komisija za politične zapornike internirane in deportirane smo pripravili tradicionalen obisk taborišč in grobov svojcev:
6. in 7. septembra — dnevno potovanje na otok RAB. Cena potovanja s prenočiščem in prehrano po programu 164,00 Ndin.
6., 7. in 8. septembra — tridnevno potovanje v GONARS in RENICCI. Cena potovanja, prenočišča in prehrane po programu 339,00 Ndin.

6. in 7. septembra — dnevno potovanje v MAUTHAUSEN. Cena potovanja s prenočiščem in prehrano po programu 249,00 Ndin.

6., 7. in 8. septembra — tridnevno potovanje v MÜNCHEN in DACHAU. Cena potovanja, prenočišča in prehrane po programu 399 Ndin.

Zahtevajte pismene programe in informacije pri SAP—Ljubljana, Titova c. 38, tel. 314-922 in 315-342.

Zanimivosti

Iz Jugoslavije za ves svet!

V polurni oddaji, ki jo je 21. in 24. julija predvajala ameriška televizija, so lahko milijoni gledalcev po vsem svetu videli reagiranje Jugoslovancev na spuščanje prvih ljudi na mesec. Televizija Beograd je namreč na prošnjo ene vodilnih ameriških televizijskih družb pripravila direktno prenose iz Beograda, Dubrovnika, Bleda, Ohrida... Urednik oddaje je Jovan Šekić, repoter z Bleda Sandi Čolnik; pri snemanju pa je sodelovalo več kot dvesto ljudi. Slične prenose so prispevali tudi televizije iz Anglije, Francoske, Italije, Avstrije, Japonske in še nekaterih držav.

Nagrada za »Sedmi kontinent«

Na filmskem festivalu v Texasu so proglasili za najboljšega režiserja Dušana Vukotića. Nagrado je prejel za film »Sedmi kontinent«.

Se bo Picasso vrnil v Španijo?

Luis Gonzales — Robles, direktor muzeja sodobne umetnosti v Madridu je rekel, da upa, da bo slavni slikar Pablo Picasso pristal na vabilo, naj bi napravil neko veliko sliko pri vходу v muzej moderne umetnosti, ki bo končan 1970. leta. Picasso se je namreč takoj po prihodu generala Franca na oblast, ko je emigriral, zaklel, da se ne bo vrnil v Španijo in tudi ne razstavljal v španskih galerijah, dokler bo Franco na oblasti. Direktor muzeja je kljub temu dejal, da bi bila Picassu na voljo velika stena in da bi mu bila zagotovljena popolna svoboda pri izboru teme. Dejal je, da je Picasso »največji živi španski umetnik«.

Spomenik vojakom iz prve svetovne vojne

Na dan vstaje arbskega naroda so v Veliki Drenovi, v eni izmed najlepših vasi trsteniške občine, svečano odkrili spomenik padlim borcem iz prve svetovne vojne. Več kot štiri deset borcev, ki so zgubili življenje v bojih in več kot šestdeset borcev, ki so umrli za posledicami štiriletnega trpljenja, so tako dobili obeležje, ki bo še dolgo spominjalo na njihove žrtve.

Mao Ce-Tungovi citati za Kiesingerja

Zahodnonemški kancler Kurt Kiesinger je pred kratkim prejel iz Pekinga pošiljko, v kateri so bile knjige z Maovimi citati in značke z Maovim portretom. Na pošiljki je bil naslov: Kurt Georg Kiesinger, Bonn, Adenauer Ales. Odpošiljatelj: ministrstvo pošte, kitajski urad za publikacije, Peking.

Roman o Drvarju

»Izvoli družie Jevtanec« je nov jugoslovanski roman, ki govori o veliki operaciji v Drvarju. Avtor je eden od organizatorjev vstaje v Bosanski Krajini, general v pokoju in narodni heroj Milica Zorić, ki je napisal že nekaj romanov, kronik, strokovnih analiz in dr. Zanimivost: roman je avtor izdal v lastni založbi!

Onassisova skrb za beg pred javnostjo

Aristotel Onassis, ladijski milijarder in mož Jacky Kennedy, je najel izkušenega reklamnega agenta in mu zaupal nalogo, naj napne vse sile, da bi se ime Onassis kar najmanj pojavljalo v časnikih, revijah in drugih tiskanih zadevah. Ko je agent Mayers izvedel, da amerava neki ameriški pisatelj izdal Onassisovo biografijo, mu je ponudil 50.000 dolarjev, če odstopi od svojega načrta. Avtor je ponudbo velikodušno odklonil. Zdaj, ko je knjiga izšla, vzdihuje neki časopisni kritik: »O, da bi pisatelj raje vzel tistih 50.000 dolarjev!«

Partizanska ljudska pesem

V begunjski ječi

(1943)

Begunjski dvor, pozdravljen ti,
Slovencev zbor v njem trpi.
Trpeč pogled gre do neba,
begunjski zvon pa do srca.

Ko ključi se zaslišijo,
v bunker nas odpeljejo
in tam sediš dan za nočjo,
sanjariš, kar je nekdaj b'lo.

Če pa kedaj čez linico
sovržno gleda te oko,
srce drhti in pest grozi:
počakaj, Svab, počakaj ti!

Politični razgledi

Nogometna vojna

Človeška zgodovina pozna vojne, ki so izbruhle iz najrazličnejših razlogov, vendar jih je bržkone malo — ali pa nobene — ki bi nastale zaradi nogometa. Vojni med Hondurasom in El Salvadorjem pravijo zdaj kar nogometna vojna, čeprav so razlogi za njo povsem drugačni in je boj za nastop na svetovnem prvenstvu v nogometu — v njem je šele v tretji tekmi na nevtralnem terenu zmagal El Salvador — samo povod ali kot je že navada reči, iskra v sodu smodnika.

Honduras in El Salvador sodita med najmanjše države Latinske Amerike, ležita v Centralni Ameriki in sta sosedata. El Salvador je zelo majhen, saj meri komaj dobrih 21.000 kvadratnih kilometrov. Prebivalcev ima nad tri milijone, tako da je dežela zelo gosto naseljena: 132 ljudi na kvadratni kilometer.

Sosednji Honduras je vsaj glede tega v ugodnejšem položaju. V deželi, ki je najmanj petkrat večja od El Salvadorja, živi le poltretji milijon prebivalcev, približno dvajset na kvadratni kilometer.

Nekako logično je iz tega sklepati, da se Salvadorci izseljujejo v večji Honduras. Povedati pa je treba predvsem to, da je El Salvador gospodarsko dosti naprednejši in bolj razvit, da je oblast — čeprav je vojaška (od leta 1967 je na čelu republike polkovnik F. Sanchez Hernandez) — poskrbela za izdatnejše investicije v domače gospodarstvo. El Salvador je 7. proizvajalec in 4. izvoznik kave na svetu, pridelujejo na vsaki peti zemlji, ki pa je je vendarle premalo.

Honduras je tipična »bananska republika«, kot pravijo. 65 odstotkov njegovega izvoza predstavljajo banane in znano je, v kakšni nevarnosti so zmerom države z monokulturnim kmetijstvom. In če je vojaška oblast v San Salvadorju poskrbela za domače gospodarstvo, je v Hondurasu režim polkovnika Oswalda Lopeza Arellana gospodarstvo prepustil kapitalu iz ZDA ter »velikim družinam« domačega rodu.

Marljivi Salvadorci, ki so se preselili v Honduras, so kmalu uspeli; danes je trideset odstotkov obdelovalne zemlje v njihovih rokah. To seveda ni vse, ne prebivalcem ne oblasti Hondurasa, zlasti pa ne severnoameriškega kapitalu, ki ga predstavlja predvsem zloglasna družba United Fruit.

Propaganda je storila svoje in med prebivalstvom Hondurasa se je razširila misel, da so sužnji Salvadorcev na svoji zemlji. Potrebna je bila še politična barva problema in začeli so govoriti o »komunistični subverziji«. Ti besedi imata v Latinski Ameriki zmerom močan odmev in po navadi zadevo uredi vsekakor. Prišli so tako daleč, da je Honduras sprejel zakon, po katerem tuji v njihovi državi ne smejo biti lastniki zemlje. Tako so po zakonu začeli salvadorski priseljenci jemati zemljo, v opravičilo pa so rekli, da izvajajo »agrarno reformo«. Salvadorci so začeli bežati in se zbirati v begunskih taboriščih ob meji.

V takšnih okoliščinah je prišel še nogometni poraz Hondurasa v boju za svetovno prvenstvo nastop na svetovnem prvenstvu. Nogomet je v Latinski Ameriki nacionalni šport in znano nam je, kakšne nemire znajo privediti ob kakšnih tekmah. Ko je reprezentanca Hondurasa potem premagala El Salvador, so v San Salvadorju menili, da je »čas oprati« mogoče samo z vojno.

Že v prvih dneh je vojna zahtevala nekaj sto smrtnih žrtev, položaj se je zaostрил, največjo škodo bosta seveda imela nasprotnika, z njima pa centralnoameriška gospodarska skupnost, v kateri so poleg njiju še Costa Rica, Gvatemala in Nikaragua.

Smrt „Črnega evropejca“

Neznani atentator je sredi kenijske prestolnice ustrelil devetindesetletnega ministra za gospodarstvo in načrtovanje Toma Josepha Odhiaba Mboya. Že na njegovem pogrebu, ko so ljudje točili soize tudi zaradi solziva, se je pokazalo, da je bilo skladno življenje Kenije zelo površno in le zunanja podoba razmer. Okoli katedrale v Nairobiu se je zbralo nad 50.000 predstavnikov plemena Luo, kateremu je pripadal Mboja, in se spopadlo s predstavniki večinskega plemena Kikuyu, kateremu pripada devetinsedemdesetletni predsednik Jomo Kenyata. Ubijali so pripadniki obeh plemen, ubijala je policija.

Plemenski srd je že dolgo tlel. Šest let kenijske neodvisnosti pomeni tudi čedalje močnejše oddaljevanje Kenyatove oblasti od plemena Luo. Na visokih položajih jih ni bilo, čeprav je njihov predstavnik Mboya opravljal zelo pomembne dolžnosti. Z umorom Mboya je Kenyatu izgubil edinega predstavnika plemena Luo v vladi, obenem pa je Kenya izgubila človeka, ki bi verjetno prevzel v roko vodstvo države čez dve leti, ko Kenyati poteče mandat.

Po proglasitvi neodvisnosti si je Kenyata prizadeval uvesti enotnost okoli 10 milijonov ljudi (med njimi je tudi 100.000 Indijcev in 50 Evropejcev). Tomu Mboya je bil zaupal najzahtevnejše naloge: sestavo ustave, zbiranje investicij v tujini, pozneje pa gospodarstvo in načrtovanje.

Tako kot Kenyata se je tudi Mboya — na Zahodu imenovan »črni Evropejec« — usmeril v desno, na Zahod. Temu pravijo »zmernost«, gre pa za iskanje gospodarske pomoči na Zahodu ter za odstranjevanje vseh levičarskih politikov. Mbojeva gospodarska politika se je opirala na belce (britanska skupnost v Keniji se je vse bolj krepila). Zemljo, ki je bila nekoč last angleških kolonov, so sicer razdelili med domačine, vendar so pri tem levji delež pobrali pripadniki plemena Kikuyu. Tako ima danes večino obdelovalne zemlje v rokah bela manjšina in 35.000 afriških družin, večina Kikujci. Nekaj milijonov kmetov pa živi v revščini.

Nezadovoljstvo je seveda krepilo levo. Nekdanji podpredsednik Oginga Odinga (»Mister Dvojni O« ali tudi »Mister Dvojni Ničla«) je po letu 1966, ko je prekinil vse stike z oblastjo, ustanovil Kenijsko ljudsko zvezo (Kenya's People Union), ki je tako močna, da je vlada sklenila lani zaradi »nepravilnosti« razveljaviti vse kandidature te stranke na občinskih volitvah.

Kenyatovo nasledstvo bo težko: na nasprotnih taborih so pripadniki plemena Kikuyu (skoraj dva milijona), ki so užili sadove in koristi Kenyatove »liberalne« politike, ter pripadniki plemena Luo (1.200.000 jih je), ki so bili zaradi takšne politike najbolj prikrajšani. Prištetih je treba tudi prozahodno usmeritev Kenije v gospodarski in zunanji politiki, ki se ne ujema s prosovjetsko ali protikolonialno usmeritvijo večine sosednjih držav. »Kenija se utesuje v Biafro«, je rekel minister iz sosednje Tanzanije. Izkušnje iz Konga, Sudana in Nigerije pa kažejo, kam lahko takšne razmere pripeljejo.

KOMENTATOR

Imeli smo ljudi

Bogomir Čadež-Fridl

Enaindvajsetega junija je umrl na Dobrovi pri Ljubljani — star komaj šestdeset let — Bogomir Čadež-Fridl. Kot sin delavca, ki je težko preživel svojo družino, se je takoj po končani osnovni šoli zaposlil kot zidar in delal pri raznih gradbenih podjetjih.

Takoj po okupaciji Jugoslavije je začel delati za Osvobodilno fronto in v njegovem domu so se že leta 1941 začeli drževali partizani. Kmalu je bil izvoljen za prvega komandirja vaške zaščite in se je udeleževal večjih akcij. Njegovo delo ni ostalo skrito, odpeljali so ga v ljubljanske zapore in nato v koncentracijsko taborišče Dachau, od koder se je leta 1945 vrnil izčrpan in bolan.

Čeprav je bil potreben počitka, se je takoj vključil v delo za obnovo domovine. Leta 1945 je bil izvoljen za predsednika občine na Dobrovo in je aktivno in požrtvovalno deloval v vseh družbeno-političnih organizacijah. Velike zasluge je imel tudi pri izgradnji zadruženega doma na Dobrovi pri Ljubljani! Za svoje nesebično delo je bil odlikovan z medaljo zasluže za narod in medaljo dela.

Vsi, ki smo ga poznali kot zavednega komunisto, dobrega tovariša in dosled-

nega borca za delavske pravice, ga bomo ohranili v trajnem spominu.

J. K.

Meri Perinčič

Pred dnevi se je raznesla žalostna vest, da je v sedemdesetletnem letu starosti umrla biva aktivistka Meri Perinčič-Mohoričeva iz Kobariča.

Za Osvobodilno fronto je začela delati že pred kapitulacijo Italije. Ko je okupator odkril njeno delovanje, so jo zaprli in odpeljali v videmske zapore in nato v nemško taborišče. Iz taborišča je pobegnila in odšla v partizane, kjer je med drugim delovala tudi v komisiji za ugotavljanje vojnih zločinov v Zapadnoprimorskem okrožju. Kot članica ZKJ je vsa povojna leta — poleg redne zaposlitve pri trgovskem podjetju »Nadiža« — aktivno delovala tudi v raznih družbeno-političnih organizacijah.

Na zadnji poti jo je spremljalo veliko število ljudi, pri odprtem grobu pa se je od nje poslovil ravnatelj kobariške šole Ivan Rutar in med drugim dejal: »Kot skromno in aktivno partizanko ter prizadevno družbeno-politično delavko jo bomo ohranili v trajnem spominu.«

I. K.

Jakobu Strnadu v spomin

Jaka Strnad je preživel mladost v Sentjanžu. Tam okoli je zemlja skopa in je moral — star komaj šetnajst let — sprejeti delo težaka v skladišču šamotarne. Tu so delavce zelo slabo plačevali, posebno še, ko je mesto ravnatelja prevzel nek ruski emigrant. Let-a je bil gluh za vse zahteve delavcev po zvišanju mezd. Delavci, organizirani v Zvezi kovinar-skih delavcev Jugoslavije, so bili — po brezuspešnih pogajanjih z vodstvom podjetja — primorani konec februarja 1935 stopiti v stavko. V stavkovnem odboru najdemo tudi ime Jakoba Strnada... Z enotnim nastopom in s pomočjo posredovanja Delavske zbornice in Sreskega načelstva so dosegli zvišanje mezd, pravico do dopusta in podobno. Ker pa so bile obljube kmalu pozabljene, so morali delavci s stankami še nekajkrat opozoriti vodstvo podjetja na zakonite in pogodbene dolžnosti in obveznosti, nazadnje leto dni pred okupacijo.

Kmalu po okupaciji se je Jaka Strnad vključil v Osvobodilno fronto in kot obveščevalec veliko pomagal članom Prve celjske čete. Povezan je bil s Tončkom Čečevom in drugimi aktivisti OF, pri njemu so se stekale kurirske poti in v njegovem domu so partizani in aktivisti dobili varno zatočišče. Ni je bilo ure in dneva, da bi Strnad in njegova žena ne bila pripravljena gostoljubno sprejeti kateregakoli izmed njih. Ko so po izdaji pričeli okupatorski policisti in vojski leta 1942 s čistko na tem delu Štajerske, so pozapri večje število šamotarskih delav-

cev, med njimi tudi Jaka Strnada. Po strašnem trpinčenju v celjskih in mariborskih zapori, so ga odpeljali v Dachau, odkoder se je po končani vojni vrnil ves bolan in izmučen.

Po osvoboditvi je prvo poskusil z delom pismonoše pri celjski pošti, a je kmalu uvidel, da je ta služba zanj prenaporna. Do invalidske upokojitve — 11. 9. 1962 — je delal kot predelavec v šamotarni železarne Store. Bil je marljiv terenski in sindikalni delavec ter požrtvovalen član ZZB NOB, čeprav je njegovo zdravje vidno pešalo in je vedno pogostejše iskal pomoči v zdraviliščih. Posledice pretrganega trpljenja so bile vse hujše. Tudi žena je podlegla neozdravljivi bolezni. K sreči so medtem otroci toliko dorasli, da so si poiskali zaposlitev. Ker je bil potreben skrbne nege, se je vnovič poročil. Toda vsa skrb in nega ga nista mogli več pozdraviti, Jaka Strnad je vedno bolj hiral. Edina tolažba mu je bila ta, da so ga člani Združenja borcev iz Štor redno obiskovali, doma in v zdraviliščih. Še 27. junija letos je prišel na sestanek in svečano sejo v počastitev petdesete obletnice naših treh množičnih organizacij. Ob tej priložnosti je prejel pismeno priznanje, knjižno darilo in plaketo v zahvalo za sodelovanje v naprednem delavskem gibanju pred vojno, med vojno in po osvoboditvi.

V soboto, petega julija, pa smo se na teharskem pokopališču za vedno poslovili od njega. Naj mu bo lahka domača zemlja!

RUDOLF URŠIČ

Dobro je če veste...

● Diditi je prašek za uničevanje raznih škodljivcev, zlasti žuželk in mrčesa nasploh. Diditi so odkrili 1940. leta. To sredstvo pa ima lastnosti, ki utegnejo povzročiti, da ga bodo popolnoma opustili. Ostanke diditija lahko pridejo po uporabi v zemljo, v rastlinske korenine, v rastlino in njene sadeže. Iz rastlin pride strup v živalski pa tudi v človeški organizem. Do nedavnega so menili, da ni nikakršne nevarnosti za človeško zdravje, če je v milijon delcih hrane 7 delcev diditija, zdaj pa so ugotovili, da lahko to razmerje človeku škodi. Po poslednjih ugotovitvah ne sme biti v milijon delcih hrane več ko en sam del diditija.

● Nenavadno naključje. Zakonca Rosa Schar in Justus Hasamann sta se rodila istega dne v isti švicarski vasi Langenbrickenbachu pred 83 leti. Poročila ste se in njuno zakonsko življenje je bilo vesokrog nenavadno skladno vse tja do visoke starosti in poslednjega njunega diha: Rosa je umrla medtem ko je Justus sedel v gostilni. Sovasčani pa mu niso utegnili sporočiti te žalostne novice, ker je v istem času tudi njega v gostilni — zadela kap.

● Zabljak v Crni gori je najvišje naselje v naši državi, stoji pa na durmitorski planoti. Zaradi precejšnje odprtosti in velike nadmorske višine — 1450 metrov — znaša povprečna letna toplota zraka komaj 5 stopinj C. Najhladnejši mesec je januar s povprečno mesečno temperaturo —4,7 stopinj C. Poleg januarja imajo povprečne negativne mesečne temperature še december —1,3 stopinj C; februar —4,1 stopinj C; marec —0,5 stopinj Celzija. Pomlad je hladnejša kot jesen, kdaj pa kdaj zdrkne celo v juniju živo srebro pod ničlo. Zimske temperature 20 stopinj C pod ničlo so tako rekoč reden pojav v januarju in februarju. Najtoplejši mesec je avgust s povprečno temperaturo komaj 14,8 stopinj C. Prve jesenske slane pobe-ljijo planoto že v septembru, sneg pa jo pokriva približno 120 dni na leto. Sneg je visok meter do dva metra, zameti pa so visoki kar 5 metrov. Pozimi je Zabljak dolge tedne in celo mesece odrezan od sveta.

● Najmanjša opica na svetu je visoka 114 mm in tehta okrog 120 gramov, živi v tropskih pragozovih ob južnoameriški reki Amazonki, v drugih krajih pa pogine v petih, najkasneje v sedmih letih.

AVTOELEKTRO
TOLMIN

nagrajuje kupce svojih žigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnih avtomobila

LJUBLJANA

PRIPOROČAMO VAM IZLETE:

Pripravili smo prijetne poletne izlete:

na MEDNARODNEM CEBELARSKEM KONGRESU v MÜNCHENU. Poleg kongresa si bomo ogledali več avstrijskih mest in pokrajino Bavarske vključno s koncentracijskim taboriščem Dachau.

7. avgusta — 4-dnevni izlet z vključenim ogledom BALETNE PREDSTAVE OTHELLO NA BODENSKEM JEZERU. Potovanje poteka preko Beljaka, Würsla, Innsbrucka, Bregenza, z gondolo na hrib Pfänder, Schaffhausen do slapov reke Ren, Zürich, Liechtenstein, Schaan, Ljubljana.

9. septembra — 13-dnevno potovanje

vanje v SPANJO. Potovanje organiziramo v sodelovanju s Klubom frizerjev iz Ljubljane, ki se bodo udeležili Evropskega prvenstva v Madridu. Vabimo tudi druge udeležence, da si ogledajo lepote Francije in Španije.

13. septembra — 15-dnevno potovanje v FATIMO. Potovanje je namenjeno romarjem, ki bodo potovali iz Ljubljane v Padovo, Lourdes, Compostelo, Fatima, Madrid, Marseille.

Zahtevajte pismene programe in informacije v vseh naših poslovalnicah oziroma v Ljubljani na Titovi 38, tel. 314-922 in 315-342.

„TV 15“ ZA MLADINO

Nagrajeni prispevek

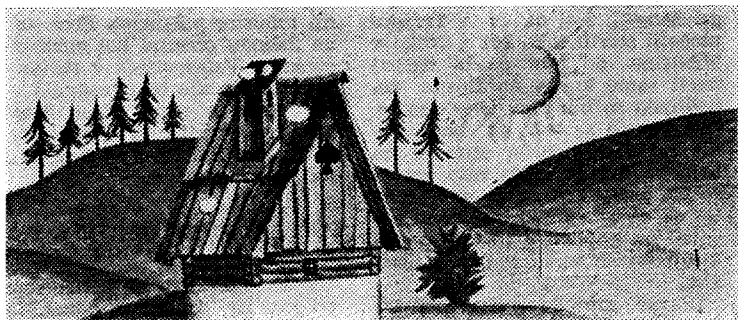
Rada ju imam...

Veliko ljudi je na svetu, do-
brih in slabih. Resnično dobrih
ni mnogo. Jaz poznam dva člove-
ka, ki sta bila dobra in ki sem ju
imela nepopisno rada. To sta bila
moja mati in moj oče.

Matere nisem poznala, le oče
mi je o njej veliko pripovedoval.
Umrli je, ko sem imela komaj
devet mesecev. Trnjeva je bila
njena življenjska pot. V družini
je bilo enajst otrok. Potem je
prišla vojna. Bila je kurirka. Skri-
vala se je pred Nemci, saj je bila
na njeno glavo razpisana nagra-
da. Ni se bala in pogumno je na-
daljevala zaupano ji delo. Potem

so jo zaprli. Dočkala je tisto
pomlad leta 1945 in z njo svobo-
do. Poučevala je otroke v Kanalu,
Kalu, Mariboru, Desklah in dru-
god. Poročila se je in upala, da
si bo ustvarila družinico in da ji
bo lepše. Na obronku gozdčka je
želela postaviti hišico... Sanje se
ji niso uresničile. Vedno bolj je
bolehal in leta 1957 je umrl. Vse
delo je padlo na očeta. Tudi on
je bil slabega zdravja. Kljub bo-
lezni je sezidal hišo, v kateri ži-
vijo s sestro. Umrli je leta 1965.
Rada imam ta dva človeka, saj
sta žrtvovala življenje za našo.

MIRA MUGERLI

V SPOMIN PARTIZANSKI MATERIVANI

Malo je bilo takih žena

Četrty julij je bil za mnoge
ljudi, posebno za borce, žalo-
sten dan. Po vasi se je razne-
sla novica o smrti najstarejše
žene in znane partizanske
matere Ivane. Zvečer sem šla
z mamo in očkom kropit. Ob

njeni krsti je bilo zbranih že
mnogo ljudi, ki so jo želeli še
enkrat videti, in prisluhnili
sem pripovedi enega izmed
prisotnih:

»Bilo je med vojno. Partiza-
nom je primanjkovalo hrane.
Nismo imeli kaj jesti, faši-
stov pa je bilo kot listja in
trave. Nismo vedeli, kako in
na kakšen način bi dobili kaj
za pod zob. Tovariši so žvečili
travnate bilke, tako so bili
lačni. Že dva dni nismo nič-
esar jedli. Kam naj se obrne-
mo? Edino ena hiša je bila,
pri kateri bi se bili v Podtiso-
vem vrhu lahko ustavili. To je
bila hiša pokojne tete Ivane.
Intendant se je odpravil proti
Fugarjevemu. Ko je prišel na
grič, je zagledal nad hišo pol-
no Italijanov. Moral se je vr-
niti nazaj. Toda, kakšna sre-
ča! Na poti je srečal teto Iva-
no, oprtano s košem gnojja;
pod gnojem pa je bila skrita
hrana za partizane. Pot do šta-
ba brigade sta nadaljevala
skupaj. To smo se je razvese-
lili, tete Ivane, saj nas je re-
šila hude lakote. Pripovedova-
la nam je, kako je ukanila
Nemce: »Šla sem v klet in v
koš naložila hrano za vas, nato
pa po gnoj... Stražarjem, ki
so me ustavili, sem rekla, da
imam onkraj gozda njivo in
da nesem gnoj tja. Vojaki so
me sicer nezaupljivo pogledali,
naprej so me pa le spustili!«
Vsi smo se od srca nasmejali
njeni zvitosti, pohvalili njeno
iznajdljivost in se ji za prine-
seno lepo zahvalili.

Da, bila je to žena, kakršnih
je bilo malo; ko bi se vsaj te-
ga zavedali, ko je bila še ži-
va...« je zaključil svojo pripo-
ved starejši borec.

Na zadnji poti je spremljalo
hrabro partizansko mater Iva-
no mnogo borcev in drugih
ljudi; o priljubljenosti, ki jo
je uživala, pa so pričali tudi
številni venci in šopki cvetja.

DUŠAN ZBAŠNIK

ALMA PIRC

NEVENKA BIZJAK:

Smreke šumijo

Smreke šumijo

in pripovedujejo o preteklosti...

Njihov šum odmeva v skalni gori,
na katero so posijali sončni žarki.

Sonce sije z vso močjo

in skuša zabrisati sledove nečloveške vojne,
ki je štiri leta divjala po domovini.

Vojna je umazala vso pokrajino

in kri je prepojila rodovitna polja,

trupla partizanov so ostala za vedno v gozdovih;

le spomin nanje in na vojno je še vedno živ.

Smreke šumijo

in pripovedujejo o preteklosti...

PO STRIČEVEM PRIPOVEDOVANJU

Miniranje proge

MED NARODNOOSVOBODILNIM BOJEM JE MNOGO LJUDI
ODŠLO V PARTIZANE. OKUPATOR JE BIL MOČAN, A NE
DOVOLJ, DA BI STRL SRCA TOLIKIH, KI SO LJUBILI SVO-
JO DOMOVINO. ŽIVLJENJA SO UGAŠALA DRUGO ZA DRU-
GIM, SLOVENSKI NAROD PA SE NI DAL ZLOMITI. V ČASU,
KO JE VOJNA VIHRA DIVJALA PO VSEM SVETU, JE BIL
MOJ STRIC MLAD PARTIZAN. TEH DNI SE JE TAKOLE
SPOMINJAL:

Jeseni 1944 se je bataljon Šlan-
drove brigade zadrževal blizu
Moravč. Borci smo čistili orož-
je in urejali drugo opremo, ko
so nas poklicali v zbor. Komand-
ant bataljona, tovariš Frank, je
pregledal postrojene borce in nji-
hovo orožje. Po kratkem govoru
nam je bilo vsem jasno, da gre-
mo v pomembno akcijo. Med bor-
ce so razdelili vrečke z učinkovi-
tim angleškim razstrelivom; bata-
ljonu pa dodelili skupino miner-
cev.

Naš cilj: miniranje proge pri
Zagorju!

Krenili smo na pot. Pred na-
mi je v jesenskem vetru vihrala
bojna zastava s peterokrako zve-
zdo, simbolom svobode; iz naših
grl je privrela partizanska pesem
in prebivalci redkih vasi, mimo
katerih smo hodili, so nas po-
zdravljali.

Mrak je že bil, ko smo nekje
na pol poti odložili nepotrebno
opremo, jo poskrili in s pospeše-
nim korakom v največji tišini na-
daljevali pot. Tudi povelja so šla
le od ust do ust in pomikali smo
se kot sence z orožjem, priprav-
ljenim na strel.

Tik ob progi, kjer je vsake četr-
t ure patrolirala obhodna stra-
ža, smo odložili razstrelivo. Še se
je čul odmev njihovih škornjev,
ko so naši minerci že opravljali
svoje delo. Komisar bataljona
me je poslal v bližnjo čuvajni-
co, da bi opozoril železniškega ču-
vaja na nevarnost eksplozije. Od-
prli so okna in vrata ter malega
otroka pokrižali z odejo.

Kmalu zatem se je zaslislalo
povelje: »Umik!«

Trušče, ki smo ga povzročili z
umikom je prestrašil presenečene
Nemce, ki so se ravno kar vrača-
li v bunker. Nekaj rezkih kli-
cev »Halt!« in strelav iz njihove-
ga orožja je odjeknilo v temo.
Že se je zabliskalo in največja
eksplozija, kar sem jih doživel v
vojni, je opravila svoje. Silen
pritisk nas je vrgel ob breg;
uspeh naše akcije pa je bil po-
poln. Sovražna postojanka je bi-
la uničena in raztrgana proga je
Nemcem prekrizala marsikate-
ri njihov načrt.

Ponosni na uspeh akcije in
brez žrtv smo se odpravili no-
vim zmagam in borbam naproti.

JOŽE OSREDKAR

Pišejo nam

Spoštovana tovarišica Milena!

Po dolgem času se zopet ogle-
šam. Upam, da mi boste to opro-
stili. Bil je konec šolskega leta
in z njim tudi mnogo učenja.
Zdaj so tu težko pričakovane po-
čitnice in upam, da se bom več-
krat oglašila. Danes vam pošil-
jam pesmice »Golobček«, »Smre-
ke šumijo« in »Pesem o sreči«;
prihodnjič pa bom poslala pri-
spevek v nevezani besedi. Veste,
počitnice bom preživela v vasi
Podraga, ki je bila med narod-
noosvobodilnim bojem znana
partizanska vas. Imela bom do-
volj prostega časa, da bom lah-
ko kaj zvedela in tudi zapisala.
Prejmite lepe pozdrave!

NEVENKA BIZJAK
Maribor, Maistrova 16

Draga Nevenka!

Ne samo ti, tudi druge moje
sodelavke in sodelavci — sicer
pridni kar se da — so v zadnjem
casu utihnili. Če ti po pravici
povem, sem se že kar presira-
šila in se upravičeno vprašala,
kaj neki se je zgodilo. »Borim
se na vse pretege, da bi mi ured-
ništvo že z mesecem septem-
bru odmerilo stran v vsaki šte-
vilki, oni pa...«, sem se na moč
hudovala. No, pa je »čas nepisa-
nja« hvala bogu že mimo in pi-
semca zopet prihajajo. Vse ka-
že, da sta bila glavna krivca so-
la in obilica učenja; le-tema pa
ne gre zameriti!

Lepo pozdravljena:

MILENA

Cenjena tovarišica urednica!

Prejmite prisrčen pozdrav z
Dolenjskega od sedemnajstletne
bralke. Vaš časnik »TV 15« mi
zelo ugaja, najprej pa seveda pre-
berem mladinsko stran! Ker ne
vem, če lahko pišejo tudi mla-
dinke, vam tokrat pošiljam le
prispevek o Vietnamu.

Tovariško vas pozdravljam!

DRAGICA INTIHAR

Bukovec

p. Rob na Dolenjskem

Draga Dragica!

Ce pozorno prebiraš prispev-
ke, objavljene v »TV 15« za mla-
dino, boš videla, da večino njih
pišejo starejši od štirinajst
let... Torej, Dragica, kar brez
skrbí vzemi svinčnik v roke in
zapiši to in ono. Z Dolenjskega se
mi ne oglašajo ravno najbolj
pridno in bom vsakega tvojega
prispevka res vesela. »Vietnam«
sem nekoliko popravila in naj
ti to ne vzame volje do pisanja.
Bil je to tvoj prvi zapis in le-ti
so ponavadi potrebni večjih po-
pravkov. Pa tudi zaradi naslova
ne zameri, podpisati te pa že
moram!

Lepo pozdravljena!

MILENA

Tak narod mora zmagati

Že dolgo se Vietnam bori za svobodo in neodvisnost,
leta in leta že trpi pod jarmom kapitalističnih sil, iz
dneva v dan pa postaja ta jarem vse težji in težji, saj ga
morajo nositi tudi otroci, starčki, dekleta in žene.

VPRAŠAM SE, ZAKAJ?

Ne morem razumeti, da se to dogaja kljub protestu
skoraj vseh ljudi na svetu!

VPRAŠAM SE, DOKLEJ?

Kadarkoli vzamem v roke časnik, mi stopijo pred
oči naslovi, napisani z debelimi črnimi črkami: »Ameri-
čani zopet bombardirali Vietnam«, »Pet tisoč ljudi ostalo
brez strehe«, »Nove žrtve v Vietnamu...« Pred očmi mi
zaplešejo prizori streljanja nedolžnih žrtv, požiganja
slamnatih koč in bombardiranja mest.

VPRAŠAM SE, S KAKŠNO PRAVICO?

Občudujem vztrajno borbo vietnamskega ljudstva in
vem, da tak narod mora zmagati in da bo tudi Vietnam
kmalu svobodna in neodvisna država!

DRAGICA INTIHAR

Okrogle in oglate

● **TOLAZBA ALI PRIVOSCLJIVOST?** Predsednik Zveze zahodnonemških davkoplačevalcev dr. Volkmar Mutesius je takole potolažil člane svoje zveze: »Zgodovinsko gledano pomeni položaj ministra za finance tveganje. V Franciji so v času od 1315. do 1741. leta sedemintrideset ministrov za finance giljotinirali (obglavili) ali obesili ali sežgali ali na koščke sesekali.«

● **ZGODOVINA SE PONAVALJA...** Francoski kralj Ludvik XIV. (1638—1715) je rekel: »Država, to sem jaz.« Zivljenjepisec nedavno še predsednika francoske republike piše, da je de Gaulle nekadašnji dejal: »Kadar hočem vedeti, kaj misli Francija, tedaj vprašam sebe.« Najlažje, hkrati pa tudi najnevarnejše!

● **ZANESLJIVO ZNAMENJE NEUMNOSTI...** Angleški časnikar Kingeli Marti, ob čigar nedavni smrti je žalovala vsa svobodoljubna Anglija, je napisal v nekem od svojih poslednjih člankov: »Hoteti imeti v vsem prav, je zanesljivo znamenje neumnosti.«

● **ZA OGNJILO SE HUISE SILA.** Hči George Sandove se je omožila s slavnim kiparjem Clesingerjem. George Sandova je bila močno zahtevna tašča ter se je kaj slabo razumela s svojim zetom. Nekega dne mu je zagrozila, da se mu bo hudo maščevala, in sicer tako, da ga bo opisala v svojem romanu. »Ne bom imenovala ne vašega priimka ne imena, vaš muhe bom pa opisala tako natančno, da vas bo lahko vsakdo spoznal.« Clesinger ji je posmehljivo odgovoril: »Jaz pa vas bom ovekovečil v kipu, in sicer popolnoma nogo, pa z zastrtim obrazom in vendar vas bodo spoznali vsi...«

● **POGLAVITNI NAMEN.** Po statističnih podatkih ameriškega zavoda za promet, vozi v New Yorku samo 20 odstotkov avtomobilov proti nekemu določenemu cilju, vsi drugi avtomobilisti pa iščejo le — parkirni prostor...

● **NEKAJ, KAR SE IZPLAČA...** V nekem poljedelskem podjetju so se vodili ljudje pogosto pritoževali, da se ne izplača gojiti ne goveda ne svinj ne perutnine — poročila novosadski »Poljoprivrednik«. »Gojite papagaje!« je na sestanku podjetja vzkliknil neki živčno razdražen član kolektiva. »To se bo izplačalo! Papagaji vam bodo na vaš »Dober dan!« vedno odgovorili: »Dober dan!«

● **BRZKONE SO ODLOCALE ZEN-SKE...** V Nišu so določili za republiško skupščino dva poslanska kandidata, oba — ginekologa (zdravnika za ženske bolezni). »Menda ni bilo tam toliko nosečnosti!« vprašujejo niške »Narodne novine«.

● **NI SE IZPLAČALO...** Neki prebivalec iz Donje Kruševice pri Požarevcu je požril dukat (zlatnik) in jo je urno mahnil v bolnišnico, kjer so ga operirali. Ko je zvedel, da bo moral plačati za operacijo vsoto, ki je trikrat večja kot vrednost »rešenega« dukata, se je neznansko pokesal. Prepozno! Lahko bi bilo še kaj hujšega...

● **BLEIBERG JE, VSE TAKO KAZE. TRDNEGA ZDRAVJA...** Znanega ZE. TRDNEGA ZDRAVJA... Znanega Bleiberga, ki nosi v sebi črnsko srece, je opozoril zdravnik: »Človek božji, ne jejte toliko, to škoduje zdravju!« »Pojdite no, doktor! Človek živi samo dvakrat!« ga je zavrnil Bleiberg. Črno srece!

● **REJENI REVEZI IN SHUŠANI BOGATASI...** Združenje angleških krojačev moških oblik je objavilo tudi tole ugotovitev: »Bogatina spoznaš po vitki rasti. Manj petični so ponavadi debelusi in sicer zaradi tega, ker je danes dietično hujšanje tako drago, da si ga privoščijo lahko samo ljudje z globokimi žepi!« Pa ne s praznimi!

● **PONIKALNICE.** Vsaka deseta jugoslovanska reka je ponikalnica.

● **ALI JE NUJNA UPORABA BESEDE »KVIZ«?** Izprašuje v beograjski »Politiki« v pismih bralcev Mihajlo Stanojević iz Beograda. Ta angleška beseda (iz latinščine: »Quis — kdo, kaj«) pomeni: ustni ali pismeni preizkus z vprašanji. Nikakršnega razloga ni, da uporabljamo to tučko, meni Stanojević, in se odrekamo našim lepim besedam: skušnja, izpraševanje, preverjanje. Ta ugotovitev velja tudi za nas, saj je slovenščina dovolj bogata s primernimi izrazi ter je popolnoma odveč, da si, hlapčevsko, izposojamo tuje! Žal ni to edini, graje vreden primer!

PRED 30 LETI JE IZBRUHNILA II. SVETOVNA VOJNA

Osupljive pogodbe

Hitler je z zadovoljstvom ugotavljal: »Odstavitev Litvinova nekaj pomeni. Prišla je nepričakovano in odprla mi je oči glede namer Moskve.« Francoski veleposlanik v Berlinu je pet dni po tem dogodku obvestil Bonnetta, da bi lahko pričakovali sklenitev sovjetsko-nemškega sporazuma. »Pravda« je na dan 29. junija izrazila dvom, da bi Francija in Anglija resno nameravali skleniti sporazum s Sovjetsko zvezo. Očitala ji je, da kuhata nov München, ki bi tokrat bil v škodo njej. Članek je podpisal Ždanov.

Zahodni velesili bi ta Waterloo lahko preprečili, toda njihovi voditelji so napravili veliko neumnost, ker so se vdajali utvari, da se bosta Nemčija in SZ kot najhujši sovražnici prej ali slej spopadli in obračunali med seboj. Toda Hitler in Stalin sta jih potegnili za nos. V teku petih mesecev je bil sporazum pripravljen. Za prepričane komuniste v Evropi je to bil strašen udarec; nad njihovim idealizmom je prevladal brezobzirni Stalinov »realizem«.

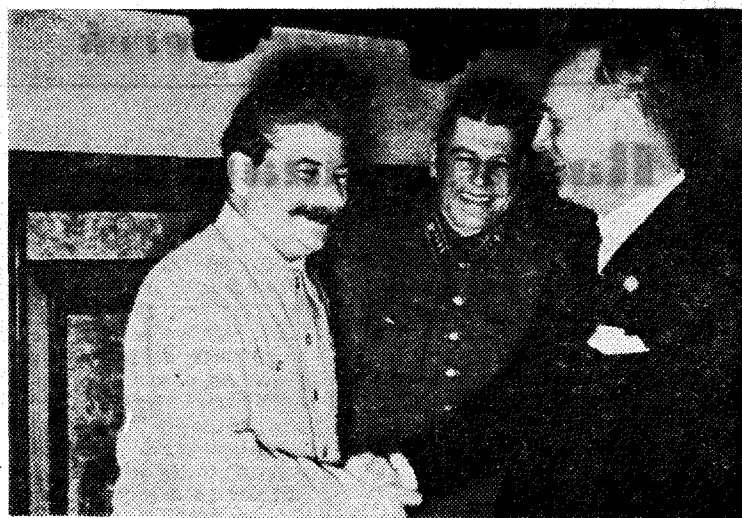
Poglejmo, kaj se je pravzaprav dogajalo v Evropi. Chamberlain je 31. marca pod pritiskom angleške javnosti zagotovil Poljski nedotakljivost njenih meja. Angleži so bili ogorčeni, ker je Hitler kljub obvezam Münchenskega sporazuma zasedel vso Češko. Velika Britanija ni več smela prenašati nemške nasilnosti. Francoska vlada ni marala poljskih politikov, ker so tako požrešno planili po Češki in ji odrgali kos ozemlja. Kljub temu se je zavedala, da mora nastopiti skupaj z Veliko Britanijo. Predlagala je, naj bi sklenili sporazum s Sovjetsko zvezo. Lord Halifax, angleški zunanji minister, ni čisto nič cenil ruske vojske, ker se je spominjal njenih strahotnih porazov med prvo svetovno vojno. Zato ni bil navdušen za francoski predlog. Razen tega so nanj pritiskali neki gospodarski krogi, ki jim sožitje s SZ ni bilo pogodu. V korist takemu sporazumu pa sta nastopila Churchill in Lloyd George, ki je dejal, da bodo brez Rusije vsi skupaj zašli v past. Zmagala je njuna teza. Samo pozno je že bilo, ko je Chamberlain (27. maja) pooblastil veleposlani-

ka v Moskvi, naj se začne pogovarjati z Molotovom o tej zadevi. Stalin se je zbal nadaljnje izolacije, ker se je zavedal, da Sovjetske zveze niso hoteli niti povabiti v München. Zavedal se je, da so nemški tanki v Pragi. Moral se je odločiti za eno ali drugo stran, in to brez omahovanja. Od Velike Britanije in Francije je zahteval medsebojni sporazum o vojaški pomoči, v nasprotnem primeru bi se povezal z nacisti, čeprav jih je sovražil.

»JIM BOM ZE POKAZAL!«

Tudi v Berlinu so začeli drugače gledati na Rusijo. Hitler se je ravno razgovarjal z vodjo protivojevo službe, Canarisom, ko so mu sporočili vest o sklepu britanske vlade glede nedotakljivosti Poljske. Hitler je razbijal s pestjo po mizi in se drl: »Jim bom že pokazal! Dal jim bom požreti nekaj, da bodo pocrkali.« Stalinu so zadevo sporočili z drugačnimi, vendar dovolj jasnimi besedami. Nacistična propaganda je začasno potisnila v ozadje antikomunistično propagando. Nemško gospodarstvo je nenadoma pokazalo veliko zanimanje za vrsto sovjetskih surovin in ponujalo Sov. zvezi svoje stroje. Zakaj pa Sovjetska zveza in Nemčija ne bi mogli sodelovati? Nobena od njiju ni bila zagovornica versajskega miru in tudi na ideološkem področju sta bili obe tuji Zahodu. Že z rapalskim sporazumom leta 1922 sta se obe državi pogovorili o sožitju za hrbiti zahodnih velesil. Sodelovanje je prekinil šele Hitler leta 1933, ko je postal prvi borec proti komunizmu. Hitler je zadevo spet pretehtal, Stalin pa se ni hotel takoj odločiti. Oba sta čakala na prvo primerno priložnost.

Prve dni junija je spet kazalo bolje za Angleže in Francoze. Pogajanja pa so se neprestano zatikala zaradi medsebojnega nezaupanja. Molotov je zahteval od Francije in Velike Britanije obvezo, da bosta avtomatično nastopili proti napadalcu ne le v primeru, ko bi Nemčija udarila po Poljski, marveč tudi v primeru, da bi se dogovorila s Poljsko in z baltičskimi državami ter napadla Sovjetsko zvezo. Stalin je vedel, da Nemčiji dišijo

Pogodba med Hitlerjevo Nemčijo in Stalinovo Sovjetsko zvezo je osupnila ves svet.

ruske ravnine. Njega je Poljska malo brigala. Na Zahod se ni mogel zanesti, češ da bi s Poljsko utegnili storiti tako kot s Češko v Münchnu, do tam pa bi nacisti imeli samo korak do Rusije. Zahodnjaki so bili prav tako nezaupljivi ker so se bali, da hoče Stalin razširiti vojaška jamstva na baltičke države samo zato, da bi se jih polastil. Ruse je zelo jezilo to, da se zahodni državi nista pogajali na najvišjem nivoju; posluševali sta se samo svojih poslani-

kov. Glavno zapreko pa je pri teh pogajanjih predstavljala Poljska, ki se je trmasto upirala kakršnikoli pomoči s strani ZS. Poljski je vladala kasta polkovnikov, ki so bili hudi sovražniki vsega, kar je bilo ruskega. Vmes je bila tudi jeza v zvezi s premirjem, ki je bilo sklenjeno med njimi in sovjeti v Rigi leta 1921, ko je Sovjetska zveza z ustanovitvijo baltičskih držav prenehala mejiti z Vzhodno Prusijo. Poljski polkovniki so se čisto razumljivo ustrašili Stalinove pomoči, ki bi v primeru nemškega napada prispela na poljsko ozemlje. Poljski veleposlanik v Parizu, Lukasevici je vprašal Bonnetta: »Mar bi vi, Francozi, dovolili, da vam Nemci čuvajo Alzacijo in Lo-

reno?« Poljaki so bili neverjetno zagriženi nacionalisti. Njihov zunanji minister polkovnik Beck se je na Zahodu obnašal kot enak med enakimi. Veleposlanik v Parizu se je hvalisal: »Če bo izbruhnila vojna, bomo v nekaj dneh zasedli Vzhodno Prusijo. Vi Francozi držite v šahu Italijane; za Nemce bomo poskrbeli sami.«

POČASNI FRANCOZI IN ANGLEZI

Zvečer 26. julija je Ribbentropov zaupnik dr. Schnurre povabil na večerjo sovjetskega diplomata Astahova in Babarina. Ko so popili že nekaj vina, jima je začel govoriti: »Kaj vam lahko nudi Velika Britanija? Največ soudeležbo v morebitni vojni in pa sovrastvo Nemčije. Kaj vam lahko nudimo mi? Neutrlnost. Če pa Moskva želi, se lahko sporazumemo tudi o skupnih koristih. Po mojem mišljenju ni nobenega razloga za nesporazume vzdolž vse črte od Baltika mimo Črnega morja do Daljnega Vzhoda.« Sovjetska zveza je bila zapleteno v vojno z Japonci brez vojne napovedi. Ruska diplomata sta razumela Schnurrejevo, namig. Rusom bi prišla prav dobra beseda v Tokiju.

Se res sramujemo lastne revolucije

Vetošnji štirinajsti tradicionalni izseljenski piknik je bil že drugič v Škofji Loki. Ob izredno dobri organizaciji in zadovoljstvu udeležencev pa je že predlog, naj bi ta prireditve, ki je vsako leto za naš dan borca oziroma ameriški dan osvoboditve — 4. julija, bila še naslednje leto na škofjeloškem gradu.

Zbrali so se izseljenci s štajerskega, Notranjskega, Dolenjskega, Primorskega in Gorenjskega ter pripovedovali o njihovem življenju v Avstraliji, Franciji, ZDA in drugod. Dekleta v narodnih nošah so jim pripela na prsi domače rdeče nagelje z rožmarinom, jih povabile na okrašene lojtnike in dolga pisana povorka je ob zvokih harmonike in vriskanju krenila iz mesta na grad. Sledil je izbran program, narodne pesmi, govori in ganljivi pozdravi nekaterih voditeljev izseljenskih organizacij po širnem svetu. Potem so si udeleženci, izseljenci z množico naših narodnih noš iz vse škofjeloške in ljubljanske okolice, izbrali prostor ob pogrnjenih mizah v hladni senci stoletnih kostanjev in lip ob obzidju mogočnega gradu. Ob dobri domači kapljici, sočnih čevapčičih, pujskih in ražnju in drugih dobrotah, je stekla beseda.

Mnogi izseljenci so bili ginjeni do solz. Zlasti tisti, ki so prvič prišli v rojstno domovino, ki so jo zapustili kot otroci s svojimi starši iz takratne Avstrije in se po pol stoletju vrnili v Slovenijo, v svobodno domovino. A takih ni malo. In nemalo je bilo takih, ki so prek raznih virov slišali o dogodkih in spremembah v domovini in so nekateri z dokajšnjo

zadržanostjo prišli na obisk. Se več pa je med njimi takih, ki z velikim navdušenjem sledijo vsakemu našemu uspehu, se radujejo vsaki gospodarski in politični zmagi ter uveljavljanju naše domovine v svetu. Radovali so se zmage partizanov nad Nemci in drugimi izdajalci, zbirali in nam pošiljali pomoč in podobno. Kot so takrat omenjali vsako novico iz domovine, prav tako danes s ponosom zasledujejo vsako podrobnost iz domovine najsibo o športu, kulturi, industriji — kar koli. Zlasti so s ponosom omenjali sedanje posvetovanje nevrščenih držav v Beogradu in ob tem Tita. To je zvenelo iz pozdravnih besed Ribničanke Albine Novakove iz Chicaga, Vipavke Meri Kobalove iz Clevelanda, Velenjčana Justa Čebulja iz Avstralije in drugih. »Od radosti in ginenosti smo imeli kar solze v obeh od ugotovitvah, kako ste doma napredovali, kako lepše ste si uredili življenje,« je med drugim dejala Kobalova. — »Prelep in srečen ter upravičeno ponosen je danes naš rojstni kraj,« je rekel Tomi Slavič iz Sydneya.

In tako naprej. V družbi bližnjih in daljnih sorodnikov je bil 75-letni Peter Rotar, profesor ekonomije v Koloradu. Iz Gorič je hodil na

kranjsko gimnazijo, kjer jo je končal 1912. leta in odšel v svet. Po 75. letih je prvič prišel v domovino. Vendar govori slovensko, pravzaprav gorenjsko narečje, zelo dobro. Toliko je zdaj pri nas novega, kot je dejal, da kar strmi kot »tele v nova vrata!« Svojim otrokom je vedno pravil o rojstnem kraju. Toda vse se jim je zdelo le kot bajka. Nekega dne pa je sin dobil na šoli knjigo o Nikoli Tesli in ugotovil, da je bil ta veliki človek Jugoslovian, kot očka. Takrat se je izprsil, se začel zanimati za slovenske knjige — Finžgarja in druge in med sošolci ni bil več Amerikanec marveč Slovenec, Jugoslovian.

Tone Strojani je bil rojen 1902. v državi Washington. Letos je prvič stopil na rodna tla. Toda govori čisto slovensko. V oddaljenem kraju ima farmo in doma še vedno govorijo slovensko. Mati Medvočanka se sploh ni naučila angleški. Slovenija je tako lepa, vse tako pravilčno pravi on, kar mi sploh ne znamo ceniti, ne vemo kaj imamo.

Polno je takih mnenj. Nekateri celo pravijo, da naše svobode ne znamo ceniti, da niti naših žrtev za osvoboditev ne spoštujemo, kot bi bila skupna dolžnost. Prav podobno pripombo so dali lani tudi italijanski partizani v Begunjah. »Preveč žrtev in junakov ste imeli, zato jih pozabljate, opušcate grobišča,« so dejali.

Ni slučaj, da so bile lani na škofjeloškem izseljenskem pikniku podobne pripombe naših izseljencev. Z večjim zanosom in odkrito privrženostjo socializmu in komunizmu, so govorili izseljenci kakor naši govorniki.

Letošnji piknik je bil združen tudi z ustrežno »partizansko toč-

ko« kot je dejal eden izmed izseljencev. Krajevno združenje borcev mesta Škofja Loka je namreč prav tam slovesno razvila svoj prapor. Že zgolj to dejanje je dalo povod med izseljenci za mnoge pogovore in vprašanja o današnjem življenju partizanov, o njihovi organizaciji, o priznanju družbe tem borcev in podobno.

Res, četrto stoletja nas je že tako odmaknilo od tistih razburkanih, krvavih dogodkov naše zgodovine, da smo danes domala že postali hlani. Za nas je svoboda človeka z vsemi pridobitvami vred že nekaj tako navadnega, da veličine vseh revolucionarnih sprememb ne opazimo, ne omenjamo, ne poudarjamo. Toda za tiste, ki so odhajali iz takratne Avstrije in se danes vračajo v sedanje svobodne razmere, za tiste pa je toliko novega, da »ne vemo kje bomo začeli in kje nehali pripovedovati,« kot je dejala Albina Novakova. In ob tem upravičeno ugotavljajo, da mi podcenjujemo in se sramujemo lastnih zmag, lastnega napredka in revolucije.

K. MAKUC

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in klisefi OGP »DELLO«, Ljubljana, — Romšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-par Za inozemstvo stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritrilite, p. predal 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo